

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 17 marca 2023 r.

Poz. 2347

UCHWAŁA NR LXV/446/23 RADY MIEJSKIEJ W DZIAŁOSZYNIE

z dnia 23 lutego 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r., po. 40) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) uchwala się, co następuje.

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2022–2025, zaopiniowany pozytywnie przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Działoszyn.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Działoszynie

mgr inż. Kazimierz Środa

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr LXV/446/23
Rady Miejskiej w Działoszynie
z dnia 23 lutego 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY DZIAŁOSZYN NA LATA 2022 - 2025

**Działoszyń
2022 r.**

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr LXV/446/23
Rady Miejskiej w Działoszynie
z dnia 23 lutego 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY DZIAŁOSZYN NA LATA 2022 - 2025

Działoszyn
2022 r.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
  2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
  3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE
  4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
    - 4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym
      - 4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022
      - 4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030
    - 4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
      - 4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023
      - 4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
      - 4.2.3 Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego
  5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
    - 5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)
      - 5.1.1 Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2015-2023
      - 5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn
      - 5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn
    - 5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
      - 5.2.1 Charakterystyka gminy
      - 5.2.2 Rys historyczny miasta i gminy Działoszyn
      - 5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
      - 5.2.4 Zabytki archeologiczne
      - 5.2.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych
    - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
      - 5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków
    - 5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
    - 5.5 Dziedzictwo niematerialne
  6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ
  7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE
  8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
  9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
  10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
- ANEKS
- ANEKS

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów. Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym IX rozdziale opisano realizację i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483, ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2022 poz. 840*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym

stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o

zezwoleń na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 503, ze zm.*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 88, ze zm.*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania

przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 1079, ze zm.*). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 916, ze zm.*), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 1846, ze zm.*). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
  - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 194*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 1327, ze zm.*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 385*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury,

informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzenie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 2393.*). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 164*).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1721*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. z 2017 r. poz. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2022 r. poz. 1388*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. z 2014 r. poz. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. z 2011, Nr. 89, poz. 510*).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.).
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

¹ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030²

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

---

²Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, przyjęta uchwałą nr 155 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Podczas wykonywania Gminnego Programu opieki nad Zabytkami omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023

Najważniejszym dla ochrony zabytków regionu strategicznym dokumentem wojewódzkim jest Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023, przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r. uchwałą Nr XXI/352/20.

Obowiązujący program określa strategiczne cele i zadania w zakresie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa łódzkiego, kształtując tym samym politykę rozwoju regionu. Stanowi podsumowanie oraz kontynuację „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016-2019”, a także wytycza nowe standardy oraz kierunki działań w obszarze zarządzania dziedzictwem kulturowym regionu łódzkiego

W Programie uwzględnione zostały zadania dedykowane ośrodkom historycznym o randze lokalnej, w tym dla miejscowości Działoszyn:

Cel operacyjny 1: ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Działanie 1.1.: Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego

Zadanie 1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych:

- ✓ Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami.
- ✓ Opracowanie gminnego programu rewitalizacji.
- ✓ Opracowanie i aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Zadanie 1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych:

- ✓ Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach.

Działanie 1.2.: Poprawa stanu zachowania zabytków:

Zadanie 1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego

- ✓ Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Działoszyna.

Zadanie 1.2.2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego:

- ✓ Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:
  - lokalne działania konserwatorsko-remontowe w obrębie pałacu w zespole pałacowo-parkowym Męcińskich.
- ✓ Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego).
- ✓ Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni.

Zadanie 1.2.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich:

- ✓ Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych.
- ✓ Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym.
- ✓ Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym.

Cel operacyjny 2: ZINTEGROWANY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

Działanie 2.1.: Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów

Zadanie 2.1.1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków:

- ✓ Aktualizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków.

Zadanie 2.1.2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej:

- ✓ Uzupełnienie i bieżąca aktualizacja SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego.

Zadanie 2.1.3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach:

- ✓ Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym.
- ✓ Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami.
- ✓ Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami.

Działanie 2.2.: Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego

Zadanie 2.2.2. Sieciowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury:

Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi).

Działanie 2.3.: Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych

Zadanie 2.3.1 Remonty i modernizacja budynków będących siedzibami muzeów:

- ✓ Modernizacja obiektu w części przeznaczonej na ekspozycję muzealną, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami.

Zadanie 2.3.2. Instalacje sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w muzeach i obiektach sakralnych:

- ✓ Wykonanie instalacji sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w kościele parafialnym.

Cel operacyjny 3: TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU

Działanie 3.1.: Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym

Zadanie 3.1.2. Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji:

- ✓ Zachowanie i promocja relikwów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości).
- ✓ Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji.
- ✓ Włączenie się w ideę tworzenia Regionalnej Listy Niematerialnego Dziedzictwa, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji (np. związanych z historycznym wypałem wapna).

Zadanie 3.1.3. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków:

- ✓ Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury.
- ✓ Komercjalizacja wytworów ludowego rzemiosła.
- ✓ Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych.

Działanie 3.2.: Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym

Zadanie 3.2.2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego:

- ✓ Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów.

Zadanie 3.2.3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego:

- ✓ Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe.
- ✓ Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

Strategia rozwoju województwa łódzkiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXI/414/21 przez Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 6 maja 2021 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał województwa oraz określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Cele strategiczne polityki rozwoju województwa łódzkiego ukierunkowują zakres niezbędnych działań, w perspektywie roku 2030, pozwalających na wykorzystanie potencjałów i niwelowanie barier rozwojowych, zdiagnozowanych jako strategiczne wyzwania rozwojowe. Odnoszą się do działań realizowanych w sferze gospodarczej, społecznej, przestrzennej, uwzględniając współzależność procesów rozwojowych zachodzących w ramach tych trzech sfer.

Dodatkowo wskazano jeden cel horyzontalny: Efektywnie i odpowiedzialnie zarządzany region. Skuteczne działania podejmowane w sferze zarządczej pozytywnie oddziałują na realizację wskazanych powyżej celów strategicznych oraz pozwolą na skuteczną realizację Strategii i optymalizację procesów rozwojowych. W ramach tego celu działania będą skoncentrowane na poprawie funkcjonowania administracji publicznej oraz rozwoju współpracy na różnych poziomach zarządzania, szczególnie współpracy samorządu wojewódzkiego i samorządów lokalnych.

Istotą tego celu będzie prowadzenie zintegrowanej polityki rozwoju, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, poprzez wzmocnienie potencjału endogenicznego miast i obszarów wiejskich, podniesienie ich atrakcyjności osadniczej, niwelowanie barier rozwojowych, zapobieganie peryferyzacji. Kluczowe znaczenie będzie przy tym miało poszanowanie zasad ochrony środowiska, w tym najwartościowszych elementów środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Polityka zrównoważonego rozwoju pozwoli na zaspokojenie potrzeb obecnych mieszkańców województwa łódzkiego i zachowanie najcenniejszych elementów środowiska dla przyszłych pokoleń. Osiąganie efektu synergii w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego będzie następowało z poszanowaniem walorów przestrzeni.

Poniżej przedstawiono cele Strategii spójne z przedmiotowym opracowaniem:

Cel operacyjny 3.2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu

3.2.1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

- ✓ zachowanie kompletności i integralności zasobu jako czynnika definiującego krajobraz kulturowy i tożsamość regionalną, ze szczególnym uwzględnieniem pomników historii, zabytków reprezentatywnych, historycznych jednostek przestrzennych oraz unikatowych komponentów dziedzictwa m.in. przemysłowego, związanego z komunikacją, sakralnego, rezydencjalnego, filmowego, mniejszości narodowych, drewnianego,
- ✓ wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, naukowo-edukacyjne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych i przyrodniczych,
- ✓ zwiększenie skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych, w tym wspieranie projektów rewitalizacji zabytków, rozszerzenie możliwości finansowania, wspieranie alternatywnych form finansowania dziedzictwa kulturowego, np. finansowanie społecznościowe,
- ✓ inwentaryzacja i promocja lokalnych form architektonicznych zabudowy, promowanie wiedzy o architekturze, przygotowanie katalogów wzorów projektowania form nowej architektury (zgodnej z tradycją lokalną) wpisanej w kontekst krajobrazowy.

4.2.3 Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego

Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego został przyjęty uchwałą nr XV/679/2018 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r.

Plan określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu w perspektywie długookresowej, uwzględnia ustalenia strategii rozwoju województwa stanowiąc jednocześnie podstawę dla wyboru działań priorytetowych w kolejnych okresach programowania oraz uwzględnia rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym. Plan, jako element systemu planowania przestrzennego, pełni istotną rolę koordynacyjną między planowaniem na szczeblu krajowym a planowaniem metropolitalnym i miejscowym,

nie będąc jednocześnie aktem prawa miejscowego i nie naruszając uprawnień gmin i związków metropolitalnych w zakresie gospodarowania przestrzenią.

Głównymi wyzwaniami rozwoju przestrzennego województwa jest m.in. przeciwdziałanie procesom depopulacji ośrodków miejskich oraz peryferyzacji obszarów wiejskich, wzmocnienie transportowej dostępności regionu, zwiększenie jakości i integracja publicznego transportu zbiorowego. Dodatkowo, będąc kompendium wiedzy o regionie, spełnia rolę informacyjno-poznawczą dla wspólnot samorządowych wszystkich poziomów i potencjalnych inwestorów. Odnosi się m.in. do systemu obszarów chronionych, w tym obszarów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, uzdrowisk, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

W dokumencie wytyczono cele, kierunki rozwoju przestrzennego oraz zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni województwa. Odnośnie dziedzictwa kulturowego został wyznaczony

Cel szczegółowy V - Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym:

Kierunki działań i działania

V.1. Zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V.1.1. identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in. kontynuacja:

- ✓ opracowania i aktualizacji gminnych ewidencji zabytków;
- ✓ opracowania katalogu lokalnych form architektonicznych;
- ✓ opracowania list dóbr kultury współczesnej.

V.1.2. monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania i przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- ✓ realizację obowiązku sporządzania i aktualizacji gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami;
- ✓ sporządzanie studiów historyczno-urbanistycznych dla historycznych założeń przestrzennych.

V.1.3. zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- ✓ podejmowanie działań na rzecz utrzymania ustanowionych form ochrony dla zabytków:
  - wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych;
  - parków kulturowych: Miasto Tkaczy w Zgierzu, Wzgórze Zamkowe w Sieradzu, Etnograficznego podregionu kutnowskiego związanego z poetą romantycznym Józefem Bohdanem Zalewskim w Leszczynku, Ulicy Piotrkowskiej w Łodzi;
  - pomników historii: Łowicz - Bazylika Katedralna p.w. Wniebowzięcia NMP, Zespół - Opactwa Cystersów w Sulejowie, Łódź - wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego, Nieborów i Arkadia - zespół pałacowo - ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny;
- ✓ kontynuację procesu wpisywania do rejestru zabytków nieruchomych;
- ✓ zapewnienie ochrony wyznaczonym dobrom kultury współczesnej, w szczególności o znaczeniu ponadlokalnym: Akademia Sztuk Pięknych (z galerią rzeźby) w Łodzi, zespół urbanistyczny osiedla Radogoszcz – Wschód w Łodzi, założenie przestrzenne Szpitala - Pomnika Centrum Zdrowia Matki Polki (z pomnikiem Matki Polki) w Łodzi, Ogród Botaniczny im. J. Mowszowicza w Łodzi, Pomnik Ofiar Faszyzmu (element Mauzoleum Martyrologii i Walki na Radogoszczu) w Łodzi, Pomnik Martyrologii Dzieci w Łodzi, Muzeum Stacja i Pomnik „Radegast” w Łodzi, Pomnik Czynu Rewolucyjnego w Łodzi, Pomnik Łodzian Przełomu Tysiącleci w Łodzi, „Ławeczka Tuwima” w Łodzi, Pomnik Odzyskania Niepodległości w Koluszkach, Pomnik „Wieczna Miłość” w Wieluniu;
- ✓ stanowanie ochrony zabytków w mpzp, w szczególności z uwzględnieniem określenia zasad zapewniających:
  - zachowanie autentyzmu i integralności zabytków, przywracanie ich do jak najlepszego stanu oraz zapobieganie zagrożeniom i ochronę, w szczególności przy realizacji inwestycji;
  - wykorzystanie zabytków z poszanowaniem i eksponowaniem ich wartości;
  - utrzymanie i tworzenie właściwego sąsiedztwa dla zabytków, w szczególności eliminowanie konfliktów i uciążliwości ograniczających możliwość korzystania z zabytku i trwałego zachowania jego wartości;
  - ochronę ekspozycji historycznych sylwet i panoram, w szczególności zachowanie w niezakłóconej postaci otwarcie oraz osi widokowych na zabytki i z zabytków;

- wyznaczania stref ochronnych, w których obowiązują ograniczenia dotyczące sposobu zagospodarowania terenu oraz rodzaju dopuszczalnej działalności gospodarczej.

V.1.4. wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego regionu, w tym m.in.:

- ✓ wytypowanych obszarów charakterystycznych dla tradycji osadniczej regionu, odznaczających się szczególnymi wartościami: Sulejów - Podklasztorze, Spała - Inowłódz, Bąkowa Góra - Majkowice, Uniejów - Spycimierz, Besiekiery, rejon Boguszyce (Boguszyce - Stare Byliny), Las Łagiewnicki, Śladami Reymonta - Lipce Reymontowskie, dolina Moszczenicy (Byszewy - Stare Skoszewy), dolina Prosnicy (Bolesławiec - Chróścina), młyny nad Grabią, Nowosolna - założenie przestrzenne, założenie przestrzenne z zespołem pałacowym w Wolborzu, Sieradz - układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, Warta - układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, układ urbanistyczny Jeżowa, układ przestrzenny Pabianic, układ przestrzenny Gidle-Pławno, Ruda - Popioły - zespół willi letniskowych, Posiadła wodno - fabryczne w dolinie rzeki Jasień, południowa część ul. Piotrkowskiej w Łodzi, Drzewica - układ przestrzenny (miasto z zamkiem), założenie przestrzenne Złoczewa, Ożarów - Kocilew, założenie przestrzenne Żarnowa z zespołem kościoła i Szwedzką Górą, Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny), osiedle kolejowe w Zduńskiej Woli-Karsznicach, osiedle pracowników kolei w Koluszkach, Pole bitwy nad Rawką, śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – rejon gmin: Łowicz, Zduny, Kiernozia, Bielawy, archeologiczne: osada Krakówek w Brzezcinach, Stara Rawa – Dzwonkowice, wokół zbiornika Jezioro, Konopnica-Strobin, Krzętle, „Wioska Lutomierska”, Burzenin-Witów, Kamion-Toporów-Przywóz, w Wieruszowie i Rawie Mazowieckiej.

V.1.5. wzmacnianie rangi ochrony unikatowych komponentów dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- ✓ umieszczanie na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO, m.in. cmentarza żydowskiego w Łodzi;
- ✓ ustanowienie pomników historii w odniesieniu do obiektów i zespołów odznaczających się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi (utrwalonymi w powszechnej świadomości) i znaczeniem dla dziedzictwa kulturowego kraju, w szczególności są to: cerkiew św. Aleksandra Newskiego w Łodzi, zespół osadniczo - przestrzenny Tum - Łęczyca, grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, zespół XVI-wiecznego drewnianego kościoła p.w. św. Stanisława w Boguszycach, układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, układ urbanistyczny Wielunia, a także zespół kościoła romańskiego w Strońsku, zespół klasztoru filipinów z sanktuarium św. Rodziny w Studzianach - Poświętnem, zespoły sakralne (z sanktuarium maryjnym dominikanów) w Gidlach, zespół zamku w Oporowie.

V.1.6. poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- ✓ rewitalizację historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich (w tym miast ogrodów), z uwzględnieniem zachowania specyficznych cech ich struktury budowlanej i nadania odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym, przy założeniu ograniczania barier architektonicznych;
- ✓ konserwację, restaurację i rewaloryzację zabytków, szczególnie reprezentatywnych i zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie);
- ✓ zapewnienie wykorzystania zabytków, z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości oraz dostępności turystycznej, a także zagospodarowanie zabytków nieużytkowanych, w szczególności na cele społeczne

V.2. Zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V.2.1. wzmacnianie walorów zidentyfikowanych podregionów kulturowych: łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego, sieradzkiego, rawskiego i wieluńskiego, z ich głównymi ośrodkami, w tym m.in.:

- ✓ identyfikację i utrwalanie specyficznych przejawów kultury ludowej, w szczególności:

- wspieranie i promocję lokalnych aktywności w zakresie kultywowania różnych przejawów tradycji ludowych (obrzędowość, legendy, gwara, strój, muzyka, kulinaria, rzemiosło i rękodzieło artystyczne etc.);
- wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych skansenów (m.in. istniejących - Maurzyce, Łowicz, Lipce Reymontowskie, Uniejów, Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Tum - Kwiatkówka, a także nowo tworzonych - Złaków Kościelny);
- wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych muzeów, izb muzealnych i galerii plenerowych (gromadzących zbiory specyficzne dla dziedzictwa kulturowego regionu);
- ✓ promocję unikatowych i specyficznych form tradycji, w szczególności:
  - procesji Bożego Ciała w Łowiczu oraz zwyczaju układania dywanów kwiatowych w procesji Bożego Ciała w Spycimierzu, wpisanych na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa UNESCO;
  - wytworów rzemiosła i sztuki ludowej (m.in. kowalstwa artystycznego, garncarstwa, wikliniarstwa, tkactwa, hafciarstwa, wycinankarstwa, rzeźbiarstwa), w tym wzornictwa łowickiego, ceramiki bolimowskiej, łączyckiej rzeźby o tematyce demonicznej;
  - tradycyjnych produktów regionalnych.

V.2.2. wzmacnianie tradycji wywodzących się z doby XIX-wiecznego uprzemysłowienia w oparciu o zachowane zabytki, w tym m.in.:

- ✓ pasma Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, z wykorzystaniem obiektów kolejnictwa: w Skierniewicach, Gałkówku, Lipcach Reymontowskich, Koluszkach, Piotrkowie Trybunalskim;
- ✓ dziedzictwa postindustrialnego regionu (ze szczególnym uwzględnieniem MOF Łodzi), w postaci XIX-wiecznych zespołów fabrycznych, rezydencjonalno-przemysłowych, osad tkackich (m.in. w Łodzi, Aleksandrowie Łódzkim, Ozorkowie, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Tomaszowie Mazowieckim, Żelowie, Zduńskiej Woli, Zgierzu) oraz skansenów (m.in. Łódzkiej Architektury Drewnianej w Łodzi oraz w obrębie parku kulturowego „Miasto Tkaczy” w Zgierzu);
- ✓ Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, z wykorzystaniem zabytków związanych z historycznymi formami przemysłu, m.in. zabytkowych pieców i młynów w okolicach Inowłódza, Drzewicy i Przedborza.

V.2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej¹⁵² i lokalnej w tym m.in.:

- ✓ wzmacnianie instytucji kultury działających w ośrodkach historycznych, odpowiednio do rangi:
  - o zasięgu ponadregionalnym: w Łodzi (m.in. Muzeum Sztuki, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Kinematografii), Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Łęczycy, Łowiczu i Wieluniu;
  - o zasięgu regionalnym: w Kutnie, Opocznie, Pabianicach, Radomsku, Rawie Mazowieckiej, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Uniejowie, Wieruszowie, Wolborzu i Zgierzu;
  - o zasięgu lokalnym: w Bełchatowie, Brzezinach, Działoszynie, Łasku, Poddębicach, Przedborzu, Oporowie, Warcie, Zduńskiej Woli;
- ✓ poprawę dostępności i podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym podnoszenie standardu infrastruktury kultury, wykorzystanie nowych technologii komunikacji i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2015-2023

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2015- 2023 została zatwierdzona Uchwałą Nr XXVII/180/16 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 20 września 2016 r.

Strategia odpowiada wizji i misji samorządu aktywnego i odpowiedzialnego społecznie, proponującego endogeniczny rozwój gospodarczy obszaru.

Celem głównym rozwoju Miasta i Gminy Działoszyn jest zrównoważony i trwały, społecznie zaakceptowany, dynamiczny rozwój gminy z wykorzystaniem istniejącego potencjału gospodarczego i ludzkiego, z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska.

Cel główny Miasto i Gmina Działoszyn realizuje poprzez niżej wymienione cele strategiczne:

1. Cel strategiczny 1 - wykorzystanie potencjału przyrodniczego dla rozwoju turystyki i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Koncentracja na stworzeniu warunków optymalnych dla rozwoju i kształtowania gospodarki w gminie. Cel przewiduje rozwój przedsiębiorczości związanej z turystyką i rekreacją, przetwórstwem rolno-spożywczym oraz przemysłem pozyskiwania i przetwarzania mineralnych surowców naturalnych. Cel oparty jest na przedsiębiorczości mieszkańców gminy oraz tworzeniu przez samorząd warunków dla pozyskania inwestycji zewnętrznych.

2. Cel strategiczny 2 - efektywne wsparcie i rozwój infrastruktury technicznej, społecznej i ochrona środowiska.

Koncentracja na zapewnieniu optymalnej infrastruktury i zasobów technicznych służących poprawie warunków życia mieszkańców, w szczególności w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, pomocy społecznej, dostępu do kultury, sportu i rekreacji, a także bezpieczeństwa. Cel przewiduje prowadzenie zrównoważonej gospodarki przestrzennej w celu efektywnego i skutecznego zarządzania zasobami gminy, w szczególności obszarami o walorach cennych przyrodniczo i krajobrazowo.

3. Cel strategiczny 3 - integracja i rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz jego edukacja.

Koncentracja na integracji społeczności lokalnej i zwiększenia jej aktywności wokół inicjatyw gospodarczych strategii. Cel przewiduje rozwój zawodowy i osobisty mieszkańców, podnoszenie poziomu ich wykształcenia, spełniającego indywidualne aspiracje i uwzględniającego potrzeby rynku pracy.

Wyodrębniono 4 Priorytetowe Obszary Rozwoju (POR), charakteryzujących gminę:

1. Turystyka - Gmina turystyczna zwrócona ku turystom.

- ✓ Zagospodarowanie turystyczne rzeki Warty,
- ✓ Zintegrowany rozwój oraz popularyzacja turystyki, poprzez wsparcie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, przedsiębiorczości mieszkańców ukierunkowanej na turystykę i agroturystykę, przetwórstwo rolne i usługi, z uwzględnieniem ochrony oraz promocji środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno - kulturowych.

2. Gospodarka - Gmina aktywna gospodarczo.

3. Infrastruktura - Gmina zapewniająca wysoko jakość usług komunalnych.

4. Mieszkańcy - Gmina rozwijająca swój kapitał społeczny.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium miasta i gminy Działoszyn zostało przyjęte przez Radę Miejską w Działoszynie uchwałą Nr XXIII/184/2000 z dnia 26 maja 2000 r. W kolejnych latach studium było kilkakrotnie zmieniane. Ostatnia zmiana została podjęta uchwałą nr XXXIII/211/20 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 23 grudnia 2020 r.

W *Studium* opisano zabytki miasta i gminy Działoszyn wpisane do rejestru zabytków oraz wymieniono te, które objęte są ochroną konserwatorską, w tym stanowiska archeologiczne. Skrótowno opisano także układy przestrzenne miasta i gminy.

W Studium wyznaczono obszary oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Studium proponuje wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących tereny posiadające wartości kulturowe i krajobrazowe (przedstawione na rysunku studium). Zasięgi stref mają charakter wstępny, bez wykonania szczegółowych studiów i wymagają uszczegółowienia na etapie opracowywania planów miejscowych poszczególnych terenów.

Propozycje wprowadzenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego następujących stref ochrony konserwatorskiej:

Strefa A - ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Na obszarze miasta Działoszyna wyznaczono dwie strefy ochrony konserwatorskiej "A" (ściślej ochrony), obejmujące:

- ✓ teren kościoła parafialnego p.w. Marii Magdaleny i dzwonnicy przykościelnej w mieście Działoszyn,
- ✓ teren pałacu Męcińskich wraz z założeniem parkowym w mieście Działoszyn.

Strefy te utworzono dla ochrony układu urbanistycznego oraz ochrony warstw archeologicznych. Obowiązuje priorytet zachowania, odtwarzania i eksponowania walorów zabytkowych elementów układu. Wszelkie naruszenia stanu istniejącego (w zakresie funkcji, parcelacji, przekształcenia i uzupełnienia zabudowy oraz towarzyszących jej elementów środowiska przyrodniczego) wymagają zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefa B - ochrony konserwatorskiej wybranych elementów środowiska kulturowego.

Obejmuje układy przestrzenne miejscowości o zachowanym historycznym rozplanowaniu, historycznej zabudowie i wartościowych walorach naturalnych. Miasto Działoszyn stanowi nadto część składową proponowanej ogólnopolskiej sieci unikatowych miast historycznych, wymagających kontynuowania procesu rewitalizacji.

Na terenach objętych strefą obowiązuje:

- ✓ zachowanie i konserwacja zabudowy zabytkowej i posiadającej walory kulturowe, zachowanie historycznego układu rozplanowania - układ ulic, dróg, placów,
- ✓ zachowanie historycznych podziałów własnościowych,
- ✓ zachowanie komponowanych układów terenowych i zaprojektowanej zieleni,
- ✓ dostosowanie nowej zabudowy w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej do lokalnej tradycji budowlanej lub lokalnie zakaz nowej zabudowy,
- ✓ usunięcie dysharmonizujących nawarstwień,

- ✓ ograniczona winna być możliwość przekształceń formy zabudowy istniejącej, a lokalizacja skala i forma nowej zabudowy winna uzupełniać zabudowę dotychczasową i do niej nawiązywać cechami i parametrami,
- ✓ działania zgodnie z przepisami odrębnymi dla strefy ochrony archeologicznej.

Strefa E - ochrony ekspozycji, która obejmuje teren umożliwiający ekspozycję przestrzenną wokół dawnego założenia pałacowo - parkowego Męcińskich z początku XVII w., teren umożliwiający ekspozycję elektrowni wodnej od strony terenów zainwestowanych kubaturowo oraz teren umożliwiający ekspozycję przestrzenną wokół kościoła parafialnego p.w. Marii Magdaleny w Działoszynie.

Na terenach objętych strefą obowiązują:

- ✓ podporządkowanie się nowej zabudowy w zakresie gabarytów do ograniczeń wynikających z gabarytów zabudowy istniejącej,
- ✓ ograniczenia w lokalizacji reklam (zakaz lub określenia dopuszczalnych form i nieprzekraczalnych gabarytów),
- ✓ ograniczenia dla podziałów własnościowych, nasadzeń zieleni wysokiej, zmian ukształtowania terenu.

Strefa ochrony archeologicznej, która obejmuje rejony osadnictwa pradziejowego i historycznego. Na terenach objętych strefą obowiązuje prowadzenie prac archeologicznych o charakterze nadzoru nad wszelkimi działaniami inwestycyjnymi wymagającymi naruszenia struktury gruntu.

W studium wskazuje się nadto na potrzebę ochrony istniejących układów przestrzennych wsi Bobrowniki, Lisowice, Raciszyn i Szczyty wpisanych lub przewidzianych do wpisu w gminnej ewidencji zabytków.

Dla właściwego ustalenia działań z zakresu niezbędnej i pożądanej ochrony dóbr kultury celowym byłoby opracowanie studium ochrony i kształtowania krajobrazu dla obszaru całej gminy. Trwa aktualnie sporządzanie audytu krajobrazowego dla województwa łódzkiego i dla gminy Działoszyn prawdopodobne są rekomendacje do działań w tym zakresie. Dlatego też opracowanie, o którym wyżej mowa winno być podjęte po opracowaniu audytu krajobrazowego województwa.

Do tego czasu ustala się w niniejszym dokumencie zasady zapewniające ochronę i opiekę nad zabytkami występującymi terenie gminy Działoszyn:

- ✓ nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną, wszelka działalność inwestycyjna winna uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
- ✓ na terenie cmentarzy, w szczególności w Działoszynie należy prowadzić wszelkie działania zmierzające do zachowania, porządkowania i rewaloryzacji nagrobków. Dla terenów przylegających do granic cmentarza należy przyjąć zasadę zagospodarowania zapewniającą właściwą jego ekspozycję,
- ✓ w każdym sporządzanym miejscowym planie zagospodarowania obejmującym obszary i obiekty zabytkowe stanowiące gminną ewidencję zabytków należy formułować konkretne działania mające na celu zachowanie ich trwałości i ochronę,
- ✓ dla zachowania tradycyjnego charakteru zabudowy wzdłuż ulic, gdzie wykształciły się pierzeje w liniach rozgraniczających należy realizować wyłącznie zwartą zabudowę pierzejową w granicach działek przylegających do ulic.

5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Działoszyn jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie miasta i gminy Działoszyn obowiązuje kilkanaście MPZP³. Poniżej, w tabeli 1, wymieniono te plany, w których zawarto ustalenia dotyczące ochrony zabytków.

---

3 <https://dzialoszyn.e-mapa.net/>

Tabela 1. MPZP Miasta i Gminy Działoszyn, w których ustalono zasady ochrony zabytków.

Lp.	Nazwa planu	Uchwała	Ustalenia ochrony zabytków
1.	Zmiana Miejscowego Planu Szczegółowego Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Działoszyn, obejmujący obszar położonej w rojnie ulic: Obrony Narodowej i Grota Roweckiego	Uchwała nr XXX/242/2000 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 28 grudnia 2000 r.	1. W ramach szczególnych warunków zagospodarowania terenu wynikających z potrzeby ochrony dóbr kultury , ustala się obowiązek zgłoszenia w Wojewódzkim Oddziale Służb Ochrony Zabytków wszelkich prac ziemnych prowadzonych na terenach, o których mowa w § 5, 6, 7 oraz zapewnienia nadzoru archeologicznego w trakcie ich trwania.
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Działoszyn	Uchwała nr XXI/139/2004 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 34 listopada 2004 r.	Plan ustala następujące warunki w zakresie ochrony dóbr kultury i krajobrazu kulturowego w mieście i gminie Działoszyn. W celu ochrony dóbr kultury i walorów krajobrazu kulturowego plan wyznacza: 1) ścisłą strefę ochrony konserwatorskiej „A”; 2) konserwatorską strefę ochrony układu przestrzennego „B” ; 3) konserwatorską strefę ochrony ekspozycji zespołów i obiektów „E”; 4) konserwatorską strefę obserwacji archeologicznej „OW”; 5) konserwatorską strefę ochrony archeologicznej „W”. <u>Strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej „A”</u> objęto: teren kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny i dzwonnicy kościelnej w Działoszynie oraz teren pałacu Męcińskich wraz z założeniem parkowym w Działoszynie. Plan ustalił, że w strefie, dopuszczalne przeznaczenie pod lokalizację obiektów małej architektury, dojazdów wewnętrznych i dojść pieszych - w zakresie i formie wymagają współdziałania z WKZ, a wszelkie prace w budynkach zabytkowych wpisanych do rejestru wymagają pozwolenia WKZ. <u>Strefą konserwatorskiej ochrony układu przestrzennego „B”</u> objęto: miejski układ przestrzenny miasta Działoszyn, osadę młynarską w mieście Działoszyn, istniejące układy rozplanowania wsi Bobrowniki, Lisowice, Raciszyn i Szczyty o wartościach kulturowych. W strefie „B” w Działoszynie plan nakazał utrzymanie rozplanowania przestrzennego centrum miasta Działoszyn, zachowanie ulic w ich dotychczasowym przebiegu oraz liniach rozgraniczających, utrzymanie pierzejowej zwartej zabudowy rynku i ulic, utrzymanie mieszkalno-usługowego charakteru centrum miasta, obowiązek nasadzeń zielenią wysoką tworzącą aleję spacerową wzdłuż ulicy łączącej założenie parkowo-pałacowe z założeniem kościelnym. W pozostałych strefach plan ustalił adaptację założeń przestrzennych i dostosowania realizacji nowej zabudowy do tradycyjnych lokalnych wzorców zabudowy istniejącej. <u>Strefą konserwatorskiej ochrony ekspozycji zespołów i obiektów „E”</u> objęto: teren umożliwiający ekspozycję przestrzenną wokół dawnego założenia parkowo-pałacowego Męcińskich z pocz. XVII w., teren umożliwiający ekspozycję przestrzenną wokół tegoż założenia na terenach przeznaczonych pod zabudowę i teren umożliwiający ekspozycję historycznej zabudowy przemysłowej w Działoszynie. W strefach, z których każdą wyodrębniono w planie, sformułowano ustalenia mające na celu zachowanie i zapewnienie ekspozycji widokowej obiektów zabytkowych z terenów głównie ulic publicznych. <u>Strefą ochrony i obserwacji archeologicznej „OW” i „W”</u>, objęto tereny, wymagające nadzoru archeologicznego lub badań ratowniczych przy realizacji inwestycji wymagających naruszenia struktury gruntu poniżej warstwy ornej.
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla Miasta i Gminy Działoszyn w zakresie trasy linii elektroenergetycznej 400 kV	Uchwała nr XXVI/155/08 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 28 listopada 2008 r.	§7. W granicach obszaru ustala się: 2) zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego; b) realizacja inwestycji w części związanej z naruszeniem stratygrafii uwarstwień ziemnych wymaga zapewnienia przez inwestora nadzoru archeologicznego, a w razie gdy zostanie ujawnione stanowisko archeologiczne - ratowniczych badań archeologicznych, w celu zabezpieczenia substancji zabytkowej przed zniszczeniem; zarówno nadzór jak i badania zapewnia na własny koszt inwestor, c) sprawować nadzór oraz prowadzić badania może wyłącznie archeolog posiadający stosowne kwalifikacje i doświadczenie, d) nadzór i badania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków w Łodzi; 3) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

			a) w przypadku prowadzenia prac ziemnych należy postępować zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla Miasta i Gminy Działoszyn w zakresie przebudowy istniejących linii 400 kV na podejściu do stacji Trębaczew	Uchwała nr XXVII/171/08 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 4 grudnia 2008 r.	§7. W granicach obszaru ustala się: 2) zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego; b) realizacja inwestycji w części związanej z naruszeniem stratygrafii uwarstwień ziemnych wymaga zapewnienia przez inwestora nadzoru archeologicznego, a w razie gdy zostanie ujawnione stanowisko archeologiczne - ratowniczych badań archeologicznych, w celu zabezpieczenia substancji zabytkowej przed zniszczeniem; zarówno nadzór jak i badania zapewnia na własny koszt inwestor, c) sprawować nadzór oraz prowadzić badania może wyłącznie archeolog posiadający stosowne kwalifikacje i doświadczenie, d) nadzór i badania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków w Łodzi; 3) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej; a) w przypadku prowadzenia prac ziemnych należy postępować zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru złoża wapieni „Raciszyn” wraz z terenem oddziaływania eksploatacji górniczej i terenami sąsiednimi we wsi Raciszyn	Uchwała nr XXIX/187/09 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 27 lutego 2009 r.	§ 12. Na obszarze objętym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) istniejąca na terenie oznaczonym w planie symbolem 7U kapliczka stanowi zabytek gminny podlegający zachowaniu i ochronie konserwatorskiej. 2) dla kapliczki, o której mowa w punkcie 1, plan wyznacza oznaczoną graficznie na rysunku planu strefę ochrony ekspozycji krajobrazowej. W strefie tej obowiązuje zakaz zabudowy i nasadzeń wysoko rosnących drzew przesłaniających widok na kapliczkę z dróg publicznych, 3) plan wyznacza granicę strefy obserwacji archeologicznej, w której obowiązuje zgłoszenie planowanej inwestycji wymagającej prowadzenia prac ziemnych do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków celem określenia przez niego zakresu i formy niezbędnej ochrony.
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn dla fragmentów wsi Zalesiaki i Raciszyn	Uchwała nr XXIX/189/09 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 27 lutego 2009 r.	§ 8. 1. Na obszarze objętym planem obowiązują następujące ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 1) ustala się ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez wyróżnienie obiektów objętych formami ochrony na mocy obowiązujących przepisów: a) zaewidencjonowanego stanowiska archeologicznego (stanowisko Nr 17 Zalesiaki, oznaczone na arkuszu AZP 80-46)- ślad osadnictwa pradziejowego epoki kamienia, osada kultury przeworskiej i ślad osadnictwa okresu nowożytnego - wraz z uwzględnieniem wpływu tego obiektu na sposób zagospodarowania terenów, na których jest zlokalizowane, b) zaewidencjonowanego stanowiska archeologicznego (stanowisko Nr 18 Zalesiaki, oznaczone na arkuszu AZP 80-46) osada i ślad osadnictwa kultury łużyckiej epoki brązu i okresu nowożytnego wraz z uwzględnieniem wpływu tego obiektu na sposób zagospodarowania terenów, na których jest zlokalizowane, c) zaewidencjonowanego stanowiska archeologicznego (stanowisko Nr 20 Zalesiaki, oznaczone na arkuszu AZP 80-46) – ślad osadnictwa pradziejowego i kultury łużyckiej epoki kamienia i epoki brązu - wraz z uwzględnieniem wpływu tego obiektu na sposób zagospodarowania terenów, na których jest zlokalizowane. 2) ustala się granice strefy obserwacji archeologicznej o zasięgu według rysunku planu. 2. W granicach stanowisk archeologicznych, o których mowa w ust. 1 pkt 1 plan ustala obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich planowanych inwestycji związanych z robotami ziemnymi, naruszającymi strukturę gruntu poniżej warstwy ornej, 3. W granicach strefy obserwacji archeologicznej, której mowa w ust.1 pkt 2 obowiązuje zgłoszenie planowanej inwestycji wymagającej prowadzenia prac ziemnych do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w celu określenia przez niego zakresu i formy niezbędnej ochrony. 4. na obszarze objętym planem nie występują obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz do gminnej ewidencji zabytków.
7.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn w obrębie geodezyjnym Kolonia Lisowice	Uchwała nr XXXI/167/12 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 27 czerwca 2012 r.	2. W granicach planu występują zarejestrowane stanowiska archeologiczne w orientacyjnych granicach według rysunku planu, są to: 1) stanowisko oznaczone na arkuszu AZP 60-46 numerem 29 Raciszyn - ślad osadnictwa, kultura pradzieje, epoka kamienia (w granicach obszaru objętego planem znajduje się fragment stanowiska na terenie oznaczonym symbolem 1MN); 2) stanowisko oznaczone na arkuszu AZP numerem 79 Kolonia Lisowice - ślad osadnictwa, okres nowożytny (stanowisko znajduje się na terenie oznaczonym w planie symbolem 3MN); 3) stanowisko oznaczone na arkuszu AZP numerem 82 Kolonia Lisowice - ślad osadnictwa, okresu nowożytnego (stanowisko znajduje się na terenie oznaczonym w planie symbolem 8MN).

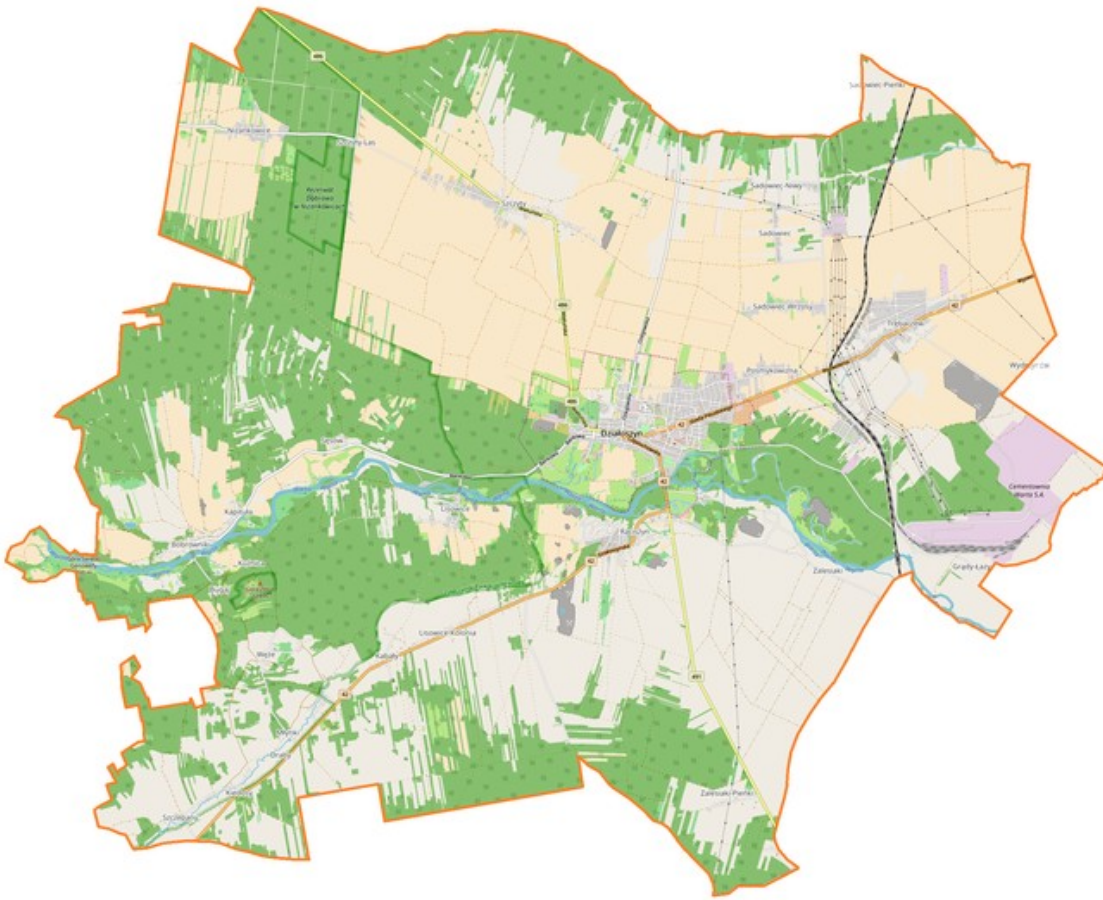
			3. Plan ustanawia strefę ochrony archeologicznej w granicach według rysunku planu. 4. W strefie ochrony archeologicznej oraz w granicach stanowisk archeologicznych, wszelkie przedsięwzięcia, w tym także o charakterze liniowym w zakresie infrastruktury technicznej, związane z naruszeniem stratygrafii uwarstwień ziemnych wymagają zapewnienia na koszt inwestora odpowiednio nadzoru konserwatorskiego bądź - w przypadku ujawnienia znalezisk archeologicznych - badań archeologicznych. Decyzję co do zakresu i formy działań w tym zakresie podejmuje WKZ na etapie pozwolenia na budowę.
8.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn w części dotyczącej działki oznaczonej nr ewidencyjnym 366, położonej w Działoszynie obręb 3 miasta	Uchwała nr XXXVI/177/12 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 2 września 2012 r.	§ 9. 1. Uwzględniając wartości dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury obejmuje się ochroną konserwatorską: 1) teren umożliwiający ekspozycję przestrzenną wokół dawnego założenia pałacowo-parkowego Męcińskich z początku XVII w. - poprzez wyznaczenie strefy ochrony konserwatorskiej ekspozycji obejmującej cały obszar w granicach opracowania planu; 2) zabytki archeologiczne – nawarstwienia i relikty zabudowy miasta Działoszyn, w formie konserwatorskiej strefy ochrony archeologicznej, obejmującej cały obszar w granicach opracowania planu. 2. W granicach strefy ekspozycji, ustala się: 1) zakaz realizacji nowych obiektów kubaturowych na osi założenia pałacowo-parkowego i w strefie widokowej od strony południowo-zachodniej miasta, pokazanej na rysunku planu; 2) obowiązek ekranowania zielenią wysoką projektowanych budynków w otoczeniu zespołu pałacowo-parkowego; 3) zakaz realizacji napowietrznych sieci infrastruktury technicznej, reklam i drogowisków wielkoformatowych; 4) zakaz utrwalania istniejącej zabudowy produkcyjnej i magazynowej, zlokalizowanej w zasięgu strefy ochrony ekspozycji wraz z obowiązkami ekranowania zielenią wysoką istniejących budynków degradujących przestrzeń otoczenia pałacowo-parkowego; 5) zakaz budowy ogrodzeń pełnych oraz wszelkich ogrodzeń z prefabrykatów betonowych; 6) lokalizacja nowych budynków i innych obiektów budowlanych lub przebudowa i rozbudowa budynków i innych obiektów budowlanych oraz zamiana sposobu zagospodarowania obszaru wymaga uzgodnienia projektu budowlanego nowych lub przebudowywanych obiektów, w tym również ogrodzeń z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 3. W granicach konserwatorskiej strefy ochrony archeologicznej, o której mowa w ust. 1 pkt 2, ustala się: 1) obowiązek uzgadniania, na etapie wydawania decyzji administracyjnych z WKZ, wszelkich planowanych inwestycji (budynków, inwestycji drogowych, związanych z uzbrojeniem terenu i innych związanych z robotami ziemnymi, naruszającymi strukturę gruntu poniżej warstwy ornej); 2) w przypadku obowiązku zapewnienia nadzoru archeologa, nadzór prowadzony jest na koszt inwestora przy wszelkich robotach ziemnych, związanych z wymienionymi działaniami inwestycyjnymi i trwałym zagospodarowaniem terenu, z rygiem zmiany wymienionych powyżej prac archeologicznych na ratownicze badania wykopaliskowe w przypadku ujawnienia, w wykopach budowlanych, zabytkowych obiektów.
9.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie ul. Zamkowej i ul. Żurawiej w miejscowości Działoszyn	Uchwała nr XXXIV/223/17 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 31 marca 2017 r.	§ 8. 1. Ustala się konserwatorską strefę ochrony archeologicznej, oznaczoną na rysunku planu, chroniącą zabytki archeologiczne i relikty zabudowy miasta Działoszyna. 2. Na terenach objętych strefą ochrony archeologicznej przy wszelkich działaniach inwestycyjnych związanych z naruszeniem struktury gruntu, jak wykopy czy niwelacje terenu, obowiązują przepisy z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. 3. Ze względu na istniejące uwarunkowania w granicach obszaru objętego planem nie mają zastosowania wymagania określone obowiązkowym zakresem planu, dotyczącym określenia zasad ochrony krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
10.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu oczyszczalni ścieków w miejscowości Działoszyn	Uchwała nr XLIX/310/18 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 9 marca 2018 r.	§ 8. 1. Teren objęty planem położony jest w granicach konserwatorskiej strefy ochrony i obserwacji archeologicznej, ustalonej w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Działoszyn. 2. Na terenach objętych strefą ochrony i obserwacji archeologicznej przy wszelkich działaniach inwestycyjnych związanych z naruszeniem struktury gruntu, jak wykopy czy niwelacje terenu, obowiązują przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków. 3. Ze względu na istniejące uwarunkowania w granicach obszaru objętego planem nie mają zastosowania wymagania, dotyczące. określenia zasad ochrony krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, w rozumieniu przepisów z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego.
11.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn w części dotyczącej terenu położonego w obrębie 3 Miasta	Uchwała nr XLIX/311/18 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 9 marca 2018 r.	§ 10. Wyznacza się strefę ekspozycji obiektów zabytkowych i dominant pozytywnych obejmującej otwarcie widokowe na pozytywne elementy o cechach zabytkowych i dominanty architektoniczne (pałac Męcińskich). W granicach strefy ustala się: 1) zakaz lokalizowania budynków oraz innych obiektów i urządzeń budowlanych, które będą zakłócać otwarcie widokowe na zabytkowe obiekty i obszary oraz takich, które będą tworzyć konkurencyjne dominanty wysokościowe; 2) zakaz nasadzeń zwartych zespołów zieleni wysokiej, które przesłaniałyby widok na pałac Męcińskich jako pozytywną

	Działoszyn		dominantę architektoniczną; 3) nakaz cięć pielęgnacyjnych istniejącego drzewostanu celem odsłonięcia widoku pałacu. § 11. 1 Na obszarze objętym planem występują następujące stanowiska archeologiczne: 1) Działoszyn 9 na 80-46: a) ślad osadnictwa, późne średniowiecze, b) założenie dworsko-parkowe, okres nowożytny; 2) Działoszyn 34 na 80-46: a) ślad osadnictwa, późne średniowiecze, b) osada, okres nowożytny. 2. W granicach stanowisk archeologicznych, o których mowa w ust.1, działania inwestycyjne obejmujące roboty ziemne wymagają badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. 3. Stanowiska, o których wyżej mowa leżą w granicach strefy ochrony archeologicznej, której granice są przedstawione na rysunku planu. W granicach strefy działania inwestycyjne obejmujące roboty ziemne wymagają badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.
12.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu oczyszczalni dla terenu w miejscowości Działoszyn, w gminie Działoszyn	Uchwała nr LI/328/18 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 19 kwietnia 2018 r.	§ 10. W granicach obszaru objętego planem ustala się ochronę konserwatorską w granicach strefy ochrony archeologicznej, obejmującej teren stanowiska archeologicznego oraz teren wyznaczony wokół tego stanowiska, oznaczone na rysunku planu, na terenie których roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności, które doprowadzić mogą do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach szczególnych dotyczących ochrony zabytków.
13.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn w części dotyczącej działek oznaczonych numerami ewidencyjnymi: 702/1, 702/2, 703, 736/1, 736/2, 735, 705 położonych w obrębie Sadowiec, działki 652 położonej w Działoszynie obręb 2 miasta Działoszyn, działek 676, 677, 577/1, 577/2, 578, 595, 680, 2707 obręb Działoszyn Wieś, oraz działek 5774/1, 5774/2 położonych w obrębie Trębaczew	Uchwała nr LII/333/18 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 22 maja 2018 r.	§ 9. Dla obszaru objętego planem miejscowym w ramach zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, ustala się: 1) na terenie przedstawionym na rysunku planu - załączniku Nr 1.3, oznaczonym symbolem 3P-OZE - ochronę stanowiska archeologicznego „Splawy”, nr 16 na AZP 79-46, ślad osadnictwa kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich; 2) w orientacyjnych granicach stanowiska archeologicznego, w przypadku robót ziemnych lub dokonywania zmian charakteru dotychczasowej działalności, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
14.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Działoszyn w części dotyczącej miejscowości Kapituła Sęsów, Bobrowniki, Kiedosy Szczepany, Kolonia Lisowice	Uchwała nr LIII/347/18 Rady Miejskiej w Działoszynie z dnia 22 czerwca 2018 r.	§ 10. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 2) w granicach obszaru objętego planem, zgodnie ze wskazaniem rysunku planu, występują zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, w tym: a) dom - Bobrowniki 39, b) budynek gospodarczy - Kapituła 17 (nie istnieje), c) piwnica - Kapituła 17 (nie istnieje); 3) w zakresie ochrony i zagospodarowania zabytków nieruchomych określonych w pkt 2 ustala się: a) wszelkie działania w obrębie zabytku, w szczególności związane z prowadzeniem robót budowlanych, wymagają postępowania zgodnego z przepisami odrębnymi, b) zakaz docieplania budynków od zewnątrz, c) nakaz utrzymania historycznej kompozycji tj. detalu architektonicznego, artykulacji elewacji, formy dachu, d) nakaz odtworzenia historycznych podziałów i kształtu stolarki okiennej i drzwiowej, w przypadku jej wymiany; 4) w granicach obszaru objętego planem, występuje stanowisko archeologiczne, którego lokalizację wskazano na arkuszu 2; 5) wszelkie prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego, o którym mowa w pkt 4 wymagają postępowania zgodnego z przepisami odrębnymi odnoszącymi się do zabytków archeologicznych; 6) wyznacza się, obejmującą cały obszar objęty planem, strefę ochrony archeologicznej; 7) w strefie o której mowa w pkt 6, ustala się obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi w przypadku wykonywania robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności; 8) w granicach obszaru objętego planem, wyznacza się strefę ochrony układu przestrzennego, której zasięg wskazano na arkuszu 1 i 2; 9) w strefie o której mowa w pkt 8, ustala się: a) obowiązek zachowania elementów historycznego układu przestrzennego, w szczególności rozplanowania ulic,

			b) obowiązek dostosowania nowych budynków do istniejących elementów zabudowy historycznej poprzez: - nakaz stosowania w pokryciu dachów tradycyjnych, bądź nawiązujących do lokalnej tradycji rozwiązań materiałowych takich jak: papa, dachówka, blachodachówka, w tonacji ciemnej czerwieni, brązu i czerni, - obowiązek stosowania jednolitej stolarki okiennej i drzwiowej dla całej fasady budynku w zakresie kolorystyki, - zakaz stosowania okładzin ściennych z blach i tworzyw sztucznych.
15.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru w miejscowości Raciszyn przy ul. Działoszyńskiej	Uchwała nr LIII/349/18 Rady Miejskiej w Działoszyńcu z dnia 22 czerwca 2018 r.	§ 10. W granicach obszaru objętego planem ustala się ochronę konserwatorską stanowiska archeologicznego AZP nr obsz. 80-46, nr st. 87, nr st. w miejscowości: Raciszyn 11, ze śladami osadniczymi kultury późnośredniowiecznej i osady nowożytnej, w granicach strefy oznaczonej na rysunku planu. W granicach wyznaczonej strefy roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności, które doprowadzić mogą do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach szczególnych dotyczących ochrony zabytków.
16.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębach ewidencyjnych Działoszyń, Trębaczew, Zalesiaki położonych w gminie Działoszyń	Uchwała nr XXXVI/237/21 Rady Miejskiej w Działoszyńcu z dnia 19 marca 2021 r.	§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 2) część obszaru usytuowanego w ramach arkusza 3, zgodnie ze wskazaniem rysunku planu, znajduje się w strefie ochrony stanowisk archeologicznych; 3) dla strefy, o której mowa w pkt 2 ustala się nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego przy realizacji robót ziemnych lub dokonania zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu. Wydanie pozwolenia na nadzór archeologiczny regulują przepisy oddzielne; 4) obszar usytuowany w ramach arkusza 1w całości znajduje się w strefie ochrony ekspozycji układów przestrzennych "E", wskazanej do ochrony ekspozycji pałacu Męcińskich, wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego pod Nr 265/A, w ramach której obowiązuje zakaz realizacji urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii wykorzystujących energię wiatru lub promieniowania słonecznego.
17.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie Raciszyn	Uchwała nr LIII/348/22 Rady Miejskiej w Działoszyńcu z dnia 15 marca 2022 r.	§ 12. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) obszar objęty planem znajduje się w sąsiedztwie stanowiska archeologicznego, dla którego ustala się strefę ochrony archeologicznej; 2) w strefie ochrony archeologicznej nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego przy realizacji robót ziemnych lub dokonania zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu; 3) wydanie pozwolenia na nadzór archeologiczny regulują przepisy oddzielne

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Ryc. 1. Położenie gminy Działoszyn (źródło: https://pl.wikibooks.org/wiki/Plik:Dzia%C5%82oszyn_%28gmina%29_location_map.png)

Gmina Działoszyn to gmina miejsko-wiejska w powiecie pajęczańskim, województwie łódzkim. W skład gminy wchodzi miasto Działoszyn, które podzielone jest na trzy zarządy osiedli: Osiedle Nr 1 w Działoszynie, Osiedle Nr 2 w Działoszynie, Osiedle Nr 3 w Działoszynie oraz szesnaście sołectw: Bobrowniki, Draby, Grądy, Kiedosy, Kolonia Lisowice, Lisowice, Niżankowice, Posmykowizna, Raciszyn, Sadowiec Wieś, Sadowiec Wrzosa, Stacja, Szczyty, Trębaczew, Zalesiaki, Zalesiaki Pieńki. Od strony wschodniej sąsiaduje ona z gminą Pajęczno, od południowej z gminą Lipie i Popów (woj. śląskie). Zachodnim sąsiadem jest gmina Pątnów i Wierzchnas, a od północy graniczy z gminą Siemkowice.

Według danych na dzień 31.12.2020 r. Miasto i Gminę Działoszyn zamieszkiwało: 12.362 mieszkańców. Powierzchnia Gminy wynosi 121 km² w tym powierzchnia miasta wynosi 5 km². Użytki rolne stanowią 61 %, a użytki leśne 28 %.

Na terenie gminy Działoszyn znajduje się Załęczański Park Krajobrazowy. Położony jest on w zachodniej części gminy, jego powierzchnia wynosi 14.75 ha, strefa ochronna 12.01 ha. Park zajmuje około 43 % powierzchni gminy Działoszyn. Utworzony został 5 stycznia 1978 r. jako jeden z pierwszych parków krajobrazowych w kraju w celu ochrony niepowtarzalnego krajobrazu jurajskich wapiennych kryjących w sobie wiele form krasu, będących środowiskiem życia osobliwej, wapieniolubnej fauny i flory oraz urokliwego odcinka rzeki Warty. Na terenie Parku utworzono 3 rezerваты przyrody, 4 użytki ekologiczne i 9 pomników przyrody, a na terenie jego otuliny 2 rezerваты, 5 użytków i 10 pomników przyrody.

W obszarze administracyjnym Gminy Działoszyn znajdują się:

- Pomniki przyrody:

- ✓ „Żabi Staw” w Bobrownikach - stanowisko kolonii żab,
- ✓ źródło krasowe w Lisowicach,
- ✓ „Jaskinia Ewy” w miejscowości Draby,
- ✓ formy kopalne w kamieniołomie przy „Jaskini Ewy” w miejscowości Draby.
- Rezerваты przyrody:
  - ✓ „Dąbrowa w Niżankowicach” - utworzony w celu zachowania rzadkiego w Polsce zbiorowiska acydofilnej dąbrowy trzcinowej i dąbrowy świetlistej,
  - ✓ „Węże” - utworzony w celu zachowania wapiennego wzgórza Zelce - ostańca jurajskiego z systemem jaskiń zawierających formy naciekowe oraz z lejami krasowymi a także w celu zachowania muraw naskalnych, wapieniolubnych paproci, muraw kserotermicznych, zarośli dzikich róż i jałowców.

W obszarze Gminy Działoszyn, w znacznej części na terenie Załęczańskiego Parku Krajobrazowego zlokalizowany jest OBSZAR NATURA 2000 - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOOS). Na terenie Miasta i Gminy Działoszyn dostępne są liczne szlaki turystyczne: piesze, rowerowe, konne, kajakowy, a także ścieżki dydaktyczne.

Ponadto w południowo-wschodniej części gminy znajduje się Działoszyński Zespół Przyrodniczo - Krajobrazowy.

5.2.2 Rys historyczny miasta i gminy Działoszyn

Pierwsze osadnictwo nastąpiło na omawianym terenie nad Wartą w X-IX w. p.n.e. w konsekwencji wędrówek myśliwych na północ za stadami reniferów. Pozostały po nich liczne obozowiska w postaci krótkotrwałych osad postojowych łowców reniferów, zakładane na najwyższych stopniach terasowych Warty. Ślady pobytu tych najstarszych mieszkańców ujawniono na obszarze współczesnej gminy w mieście Działoszynie i we wsiach: Bobrowniki i Kapituła, gdzie, podobnie jak w miejscowościach sąsiedniej gminy Załęcze, odkryto pozostałości szalasów, narzędzia krzemienne oraz groty strzał. Następne, odnalezione w okolicach Raciszyna, znacznie skromniejsze ślady pozostawione przez koczujących myśliwych, pochodzą z VII-VI w. p.n.e. W III-II w. p.n.e. pojawili się na terenie m.in. współczesnego miasta Działoszyna nowi osadnicy trudniący się hodowlą i prymitywnym rolnictwem, posługujący się kamiennymi i krzemiennymi narzędziami oraz wypalnymi przez siebie glinianymi naczyniami, o czym świadczą znaleziska z Działoszyna.

Stabilizacja osadnictwa na tym terenie nastąpiła między IX a VII w. p.n.e., czego dowodem są pozostałości cmentarzysk ciałopalnych. W okresie I-V w. n.e. nastąpiły wyraźne zmiany w osadnictwie, gospodarce i życiu społecznym mieszkańców. Nastąpiła koncentracja osad wokół ważniejszych ośrodków i przepraw przez Wartę, do których należał również Działoszyn. Istniejąca współcześnie sieć osadnicza ukształtowała się na omawianym terenie głównie w okresie między XII a XIV w. Do najstarszych miejscowości gminy należą: Bobrowniki i Działoszyn. Znajdowały się one przy starych przeprawach przez Wartę na handlowym szlaku ze Śląska na Ruś. W Szczytach znajdowała się w tym okresie komora celna.

Działoszyn otrzymał prawa miejskie w 1412 r. Lokowany na prawie magdeburskim, posiadał własny samorząd, herb i pieczęć. Był miastem prywatnym, należącym kolejno do Hińczów, Kobyłańskich, Łubnickich, Męcińskich i Myszkowskich.

Początkowo rolnicze miasto, zaczęło pod koniec XV w. stopniowo rozwijać rzemiosło i handel wełną, skórą, zbożem i bydłem, czemu sprzyjało sąsiedztwo Śląska. Z rąk króla Aleksandra miasto otrzymało w 1502 r. przywilej urządzania targów i jarmarków, potwierdzony przez następnych Jagiellonów. W okresie reformacji na terenie Działoszyna działali Arianie, a kasztelan wieluński - Andrzej Męciński ufundował zbór kalwiński. W XVI w. do miasta zaczęli napływać Żydzi, którzy przyczynili się do stopniowego rozwoju rzemiosła i handlu. W 1536 r. ówczesni właściciele Działoszyna - Kobyłańscy wybudowali pałac. W 1655 r., w czasie najazdu Szwedów, dowodzonych przez gen. Mullera, miasto zostało ograbione i spalone. Po okresie wojen szwedzkich Działoszyn stopniowo przywrócił swój dawny charakter miasta rzemieślniczo-handlowego, w znacznej mierze za sprawą Żydów, którzy przybywając tu, wprowadzali swój kapitał. W XVIII w. mieszkańcy miasta pochodzenia żydowskiego stanowili połowę całej populacji. Z myślą o tej części społeczności Działoszyna w 1760 r. wybudowano synagogę. W II poł. XVIII w. miasto stało się stolicą tolerancji; ściągali tu bowiem wygnani z wielu miast Żydzi. W 1787 r. właściciele miasta - Męcińscy ufundowali

kościół parafialny, a w II poł. XVIII w. przebudowali pałac i ogród, przy którym założyli winnicę. W okresie tym nastąpiła kolejna fala rozwoju miasta, na rynku wzniesiono budynek wagi miejskiej, powstała też szkoła elementarna.

Od 1773 r. (II rozbiór Polski) następował stopniowy upadek miasta, spowodowany zewnętrznymi decyzjami politycznymi zaborców (miasto znajdowało się najpierw w zaborze pruskim, od 1807 r. w Księstwie Warszawskim, a w 1815 r. w Królestwie Polskim, należącym do zaboru rosyjskiego), zmianą właścicieli oraz licznymi pożarami (w 1803 r., 1810, 1872, 1888, 1890).

Po powstaniu styczniowym w 1870 r. Działoszyn utracił prawa miejskie i został przemianowany na osadę.

W okresie I Wojny Światowej Działoszyn znajdował się pod okupacją austriacką. Okres ten oznaczał kolejny regres społeczny i gospodarczy. Próba podźwignięcia osady w okresie międzywojennym przerwana została wybuchem II Wojny Światowej. Systematyczny rozwój powojennego Działoszyna związany jest z budową w latach 60-tych XX w. Cementowni „Warta” i kolejnymi inwestycjami z zakresu infrastruktury społecznej i technicznej. Od 1.01.1994 r. Działoszyn znów stał się miastem.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

UKŁADY PRZESTRZENNE

Układ urbanistyczny miasta

Miasto Działoszyn położone jest centralnie w stosunku do obszaru gminy, nad rzeką Wartą. Układ przestrzenny miasta jest czytelny i uporządkowany. Pierwsze zachowane zarysy układu osadniczego pochodzą z czasów panowania Leszka Białego. Widoczne podziały parcelacyjne Działoszyna pochodzą z przełomu XII i XIII w. Zarys osady założonej w 1412 r. na prawie magdeburskim jest widoczny w układzie rozplanowania pierwotnego placu w rejonie kościoła. Układ urbanistyczny rozwinął się pod koniec XV w. w związku z rozwojem rzemiosła i handlem wełną i skórą ze Śląskiem. Dalsze kwartały osadnicze pochodzą z XVI w. i związane są z okresem reformacji oraz działaniami Braci Polskich zwanych Arianami. Obszar urbanizacji na południe od kościoła jest związany z działalnością kasztelana wieluńskiego Andrzeja Micińskiego, który w końcu XVI w. ufundował zbór Kalwański. Teren targów i jarmarków jest wyraźnie zarysowany w strukturze placu sąsiadującego z kościołem. Olbrzymie znaczenie na zachowanie układu urbanistycznego wywarły zniszczenia wojenne w czasie potopu szwedzkiego i przemarsze wojsk rujnujące oraz palące całą zabudowę Działoszyna. Odbudowane struktury planistyczne i architektoniczne pochodzą z poł. XVIII w. i są związane z rozwojem handlu, w którym dużą rolę odgrywali Żydzi, stanowiący połowę populacji ówczesnego ośrodka osadniczego.

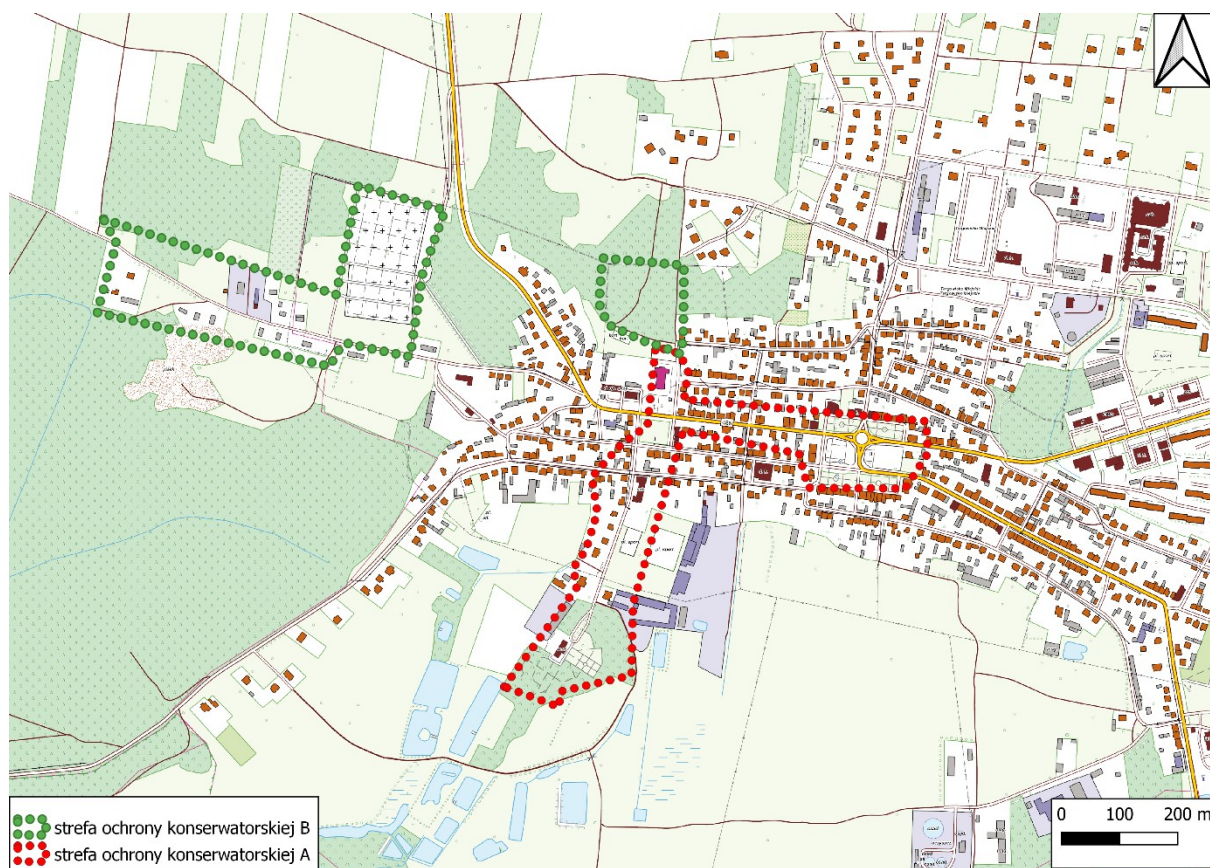
Z 2 poł. XVIII w. pochodzi założenie Nowego Miasta występujące na wschód od miasta lokacyjnego z układem urbanistycznym nawiązującym do wzorów francuskich. W centrum tej części miasta znajduje się duży, kwadratowy plac o charakterze reprezentacyjnym, typowy dla założeń XVIII-wiecznych. Z jego wschodniej i zachodniej pierzei wychodzą po dwie ulice z zabudową pierzejową z XIX w. Olbrzymi wpływ na rozwój Działoszyna wywarł Stanisław z Kurzowzek Męciński i jego żona, doprowadzając w XVIII w. do szczególnego rozkwitu i rozbudowy zespołu zamku i struktury przestrzennej miasta na styl francuski.

Obecne struktury miejskie odbudowane w XIX w. stanowi niezbyt regularna siatka ulic łącząca dwa rynki. Po drugim rozbiórze Polski rozwój Działoszyna ogranicza włączenie do zaboru pruskiego.

Teren miasta zniszczyły przetaczające się fale walk o dużym natężeniu. Na stan domów i układu przestrzennego duży wpływ wywarł okres okupacji niemieckiej. Obecny stan odbudowanego układu urbanistycznego pochodzi z okresu po wyzwoleniu. Zmiany rozwoju założenia przestrzeni miasta pochodzą z początku lat 60-tych XX w. i są związane z budową cementowni "WARTA". Z tego okresu wywodzą się osiedla mieszkaniowe i infrastruktura techniczna.

Obecnie najbardziej zurbanizowany obszar miasta znajduje na pn., wysokim brzegu Warty i tworzy układ funkcjonalno-przestrzenny. Układ ten składa się z kilku, powstałych w różnym czasie układów rozplanowania. Główną osią kompozycyjną miasta, o przebiegu wschód - zachód jest układ średniowiecznego miasta lokacyjnego na zachodzie i miasta XVIII-wiecznego na wschodzie, powiązane siecią ulic z I poł. XIX w. Dominanta architektoniczna jest rokokowy kościół z 1787 r. wraz z klasycystyczną dzwonnica z pocz. XIX w. Obszar ten charakteryzuje się parterową i jednopiętrową, wielorodzinną zabudową mieszkaniową z XIX w. i pocz. XX w. Na wschód i północny - wschód Nowego Miasta znajdują się tereny przemysłowe i poprzemysłowe. Cały ten obszar otoczony jest od zachodu, północy i wschodu osiedlami domów jednorodzinnych różnego wieku, z zabudową zagrodową.

Odrębny układ stanowi założenie pałacowo-parkowe z XVII w., położone w dolinie Warty. Przy wylotowych drogach w kierunku wschodnim i zachodnim znajdowały się zgrupowania stodół. Ślady jednego z nich zachowały się przy drodze do Kamionu, na zachodnim skraju miasta.

Ryc. 2. Układ urbanistyczny miasta Działoszyna z zaznaczoną strefą A i B ochrony konserwatorskiej (mapa skala 1:5000, podkład www.geoportal.gov.pl).

Układy ruralistyczne wsi

Najwcześniejsze osadnictwo na terenie gminy związane jest z sąsiedztwem Warty, o czym świadczy koncentracja stanowisk archeologicznych w rejonie Bobrownik, Kapituły Sęsowa, Kiedosów, Lisowic, Działoszyna, a także zorganizowane osadnictwo późnośredniowieczne, którego pozostałością są historyczne układy pól, dróg, zagrod. W XII - XIV w. prawdopodobnie istniały już osady w Działoszynie, Raciszynie, Bobrownikach. Bobrowniki, jako wieś służebna można zaliczyć do osad powstałych przed XIII w. Najstarsze, zachowane na terenach wiejskich, obiekty budowlane pochodzą z początku XX w. Mają zbliżoną architekturę: budynek mieszkalny często bez podpiwniczenia, wzniesiony z kamienia wapiennego o regularnym, prostokątnym kształcie rzutu z dwuspadowym dachem, pokrytym dachówką cementowo-wapienną. Towarzyszące domom mieszkalnym, zabudowania gospodarcze mają zbliżoną architekturę.

Z kulturowego punktu widzenia niezwykle cenna jest zabudowa wsi położonych na obszarze Załęczańskiego Parku Krajobrazowego: Bobrownik, Kapituły, Lisowic z uwagi na usytuowanie zabudowy w naturalnym, atrakcyjnym widokowo, krajobrazie.

Wieś Bobrowniki, leżąca na prawym brzegu Warty, ma układ przydrożnicy z główną długą drogą o przebiegu równoległym do doliny rzeki i z nieregularnymi odgałęzieniami dróg bocznych. Towarzyszące wsi pola uprawne mają układ niwowy o wąskich, bardzo długich pasmach.

Osadnictwo współczesne wsi Bobrowniki blisko sąsiaduje z zabudową kolejnej nadwarciańskiej wsi - Kapituły. Kapituła wykształciła typ osadnictwa rzędowego, usytuowanego na północ od drogi głównej, ograniczenie zabudowy od południa drogi było wynikiem jej bliskiego sąsiedztwa z terasą zalewową rzeki Warty. Zabudowie towarzyszą krótkie pasma pól o układzie niwowym, prostopadłym do niw pól wsi Bobrowniki (stąd ich długość jest wynikiem ograniczenia: zabudową Kapituły - z jednej i przebiegiem pól Bobrownik - z drugiej strony). W ostatnim okresie pewne przekształcenie w układzie pól spowodował proces scalenia gruntów nadrzecznych oraz urządzenie dróg dojazdowych do pól.

Na wschód od Kapituły, na pograniczu Załęczańskiego Parku Krajobrazowego znajdują się tereny wsi Lisowice o szczególnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Grunty tej wsi usytuowane są po obu stronach rzeki Warty. W części prawobrzeżnej, gdzie występują złoża wapieni, wybudowano w latach 50-tych XX w. wapienniki, które objęte zostały ewidencją konserwatorską jako zabytki techniki. Sąsiadujące z kamieniołomami i wkomponowane w kompleksy leśne i stanowią potencjalną atrakcję turystyczną Lisowic. Wieś Lisowice ma charakter wsi wielodrożnej. Wieś ta tarasową zabudową przybliża się niemal do rzeki. Niwowy układ pól wsi jest prostopadły do Warty, nie do dróg, ze względu na silne urzeźbienie terenu i znaczne deniwelacje.

Na obszarze Parku położona jest również, poza doliną Warty, stara wieś Draby, interesująca z krajobrazowego i kulturowego punktu widzenia, choć pozbawiona obiektów, wymagających ochrony konserwatorskiej. Wieś ta powstała jako jednorzędówka, ograniczona drogą: Parzymiechy - Raciszyn. Towarzyszy jej skośny układ pól o długich niwach. W sąsiedztwie zabudowy wiejskiej znajduje się wlot do jaskini „Ewy”, uznanej za pomnik przyrody. O odległej historii osadnictwa na tym terenie świadczy znalezione mezolityczne stanowisko archeologiczne, będące obozowiskiem, posiadające duże wartości poznawcze.

Poza obszarem Parku i granicą jego otuliny, na lewym brzegu Warty, leży duża wieś Raciszyn - placowa o zwartym typie osadnictwa i o blokowo - niwowym układzie pól, których niwy są różnej długości, wymuszonej konfiguracją terenu. Znaczna część zabudowy wsi Raciszyn leży bowiem na wysokim urzeźbionym brzegu Warty. Architekturę zachowanej zabudowy wsi Raciszyn charakteryzują cechy typowe dla budownictwa miasta Działoszyna i innych dużych wsi typu Trębaczewa.

Trębaczew powstał jako rzędówka o niwowym układzie pól o długich pasmach. Historyczna zabudowa z pocz. XX w. układa się wzdłuż ul. Wyzwolenia.

Na północ od Działoszyna, przy drodze do Wielunia powstała wieś wielodrożna - Szczyty. Historyczna zabudowa skupia się tu wzdłuż trzech ulic: Niżankowskiej, Szkolnej i Wieluńskiej. W architekturze dominują cechy typowe dla okolic działoszyńskich, choć jako detal wykończeniowy pojawia się tu cegła w narożach budynków, a najstarszy dom z końca XIX w. (ul. Wieluńska 34) jest drewniany.

ZABYTKI ARCHITEKTURY SAKRALNEJ

Kościół parafialny rzym.-kat. p.w. św. Marii Magdaleny w Działoszynie (rejestr zabytków nr 646 z 30.08.1967 r.). Parafia w Działoszynie istniała już w poł. XV w. W 1787 r. poświęcony został rokokowy kościół przez kanonika gnieźnieńskiego Kolonnę Walewskiego. Fundatora-mi kościoła byli Stanisław Męciński, starosta wieluński, i jego żona Rozalia z Kurdwano-wskich. W 1803 r. świątynię restaurowano, po zniszczeniach jakim uległa podczas pożaru miasta.

Kościół murowany z cegły, fundamenty kamiennie-ceglane. Jednonawowy z prezbiterium od strony północy, węższym zamkniętym prosto. Wejście przez kruchtę, przy której znajdują się dwa, boczne pomieszczenia. Na prawo od prezbiterium skarbczyk. Korpus nawy przykryty stromym dachem dwuspadowym. W kalenicy przy szczycie północnym korpusu ażurowa 6-boczna sygnaturka zwieńczona baniastym hełmem. Prezbiterium przykryte dachem trójspadowym, w północnej połaci dachu pojedyncza lukarna. Zakrystia i składzik niskie z daszkami dwuspadowymi. Fasada południowa 4-kondygnacyjna, 3-osiowa, opracowana w gładkim tynku. Dwie dolne kondygnacje fasady posiadają płynną linię, artykułują je mocno wysunięte zwielokrotnione pilastry na cokołach. W osi głównej

parteru otwór drzwiowy. Wyżej trzy otwory okienne, prostokątne, zamknięte półkoliście. Opaski wokół otworów drobno-profilowane z trapezoidalnym kluczem w zworniku. Szczyt 2-kondygnacyjny, trójkątny. W osi środkowej triada zamkniętych półkoliście okien. Triadę flankują podwójne pilastry niosące belkowanie, na którym spoczywa fronton z tarczą zegara w tympanonie. Elewacja północna 3-segmentowa. Segment środkowy tworzy pozbawiona otworów okiennych ściana prezbiterium. Elewacja wschodnia i zachodnia 4-osiowe. Ściany korpusu artykułują pary pilastrów ustawione na wspólnych cokołach. Okna zamknięte półkoliście.

Na południowy - wschód od kościoła, w narożu działki, znajduje się dzwonnica (rejestr zabytków nr 647z 30.08.1967 r.) wzniesiona w XIX w. Założona na planie kwadratu, murowana z cegły, trzykondygnacyjna, przykryta stromym dachem namiotowym. W ścianie pd. wnętrza z pojedynczym otworem okiennym. W części dzwonnej 4 otwory okienne. Narożniki boniowane bonią kostkową opracowaną w tynku.

Fot. 1. Działoszyn, kościół p.w. św. Marii Magdaleny wraz z dzwonnica (fot. autor opracowania).

Kaplica rzym.-kat. p.w. Serca Jezusowego w Raciszynie. Położona jest na rozległym pagórku z opadającym ku północy skalnym zboczem. Na szczycie pagórka znajdowała się szubienica, na której tracono walczących w powstaniu w 1863 r. Mieszkańcy Raciszyna aby upamiętnić te wydarzenia, wybudowali w tym miejscu skromną kapliczkę, niedługo po upadku powstania. Kaplica nie przetrwała II Wojny Światowej. Prawdopodobnie zniszczona została w czasie hitlerowskich nalotów na okolice Działoszyna. Mieszkańcy jeszcze przed zakończeniem wojny odbudowali kaplicę. W 1945 r. umieszczono w niej figurę Najświętszego Serca Chrystusa Króla, którą mieszkańcy Raciszyna przynieśli w pielgrzymce z Jasnej Góry. W październiku 1948 r. kaplicę poświęcono. Kaplica stoi na szlaku jasnogórskim, służyła pielgrzymom za miejsce odpoczynku i skupienia. Dawniej odbywały się w tym miejscu okolicznościowe msze. W 1996 r. kapliczka przeszła gruntowny remont, m.in. dobudowano blaszany dach.

Fot. 2. Raciszyn, kaplica p.w. Serca Jezusowego (fot. autor opracowania).

CMENTARZE

Cmentarz rzym. - kat. z 1850 r. przy ulicy Cmentarnej w Działoszynie. Założony na regularnym planie, o rzędownym układzie grobów, podzielony na sektory z alejkami. Posiada powierzchnię ok. 2,7 ha. Otoczony ogrodzeniem murowanym z kamienia, tynkowanym, przykrytym jednospadowym daszkiem. Wejście na cmentarz od strony wschodniej. Brama murowana z cegły, trzyosiowa, z szeroką, wyższą bramą wjazdową w środku i niższymi furtkami po bokach. Wjazd środkowy dwuskrzydłowy, metalowy, zamknięty półkoliście, wejścia boczne jednoskrzydłowe, również zamknięte półkoliście. Od bramy prowadzi główna aleja cmentarza. Na cmentarzu znajduje się pomnik pamięci poległych we wrześniu 1939 r.

Dawny cmentarz żydowski przy ul. Niecałej Działoszynie. Zajmuje powierzchnię 0,9 ha. Nie zachowały się żadne nagrobki. Zachował się jedynie fragment muru ogrodzeniowego. Na terenie cmentarza występuje drzewostan posadzony po II wojnie światowej. Przed cmentarzem, od strony południowej, przy ul. Piłsudskiego znajduje się wybudowany po II wojnie światowej pomnik pamięci poległych i zmarłych w czasie wojny.

Cmentarz rzym. - kat. z 1460 r. przy ul. Szewskiej w Działoszynie. Rozplanowanie cmentarza obecnie nie jest czytelne. Na północ od cmentarza, na wzniesieniu, zlokalizowany jest pomnik/krzyż upamiętniający dawny cmentarz.

Cmentarza rzym. - kat. z 1960 r. we wsi Trębaczew. Założony na regularnym planie, o rzędownym układzie grobów, podzielony na sektory z główną aleją biegnącą przez środek cmentarza, na osi wsch. - zach. Posiada powierzchnię ok. 1 ha. Otoczony betonowym ogrodzeniem.

ZAŁOŻENIA REZYDENCJONALNE

Zespół pałacowo-parkowy w Działoszynie. Pałac Męcińskich (rejestr zabytków nr 248 z 30.08.1967 r.) położony jest na zach. od centrum miasta, na tarasie zalewowym Warty. Powszechna opinia, że pałac (często mylnie nazywany zamkiem) stojący na sztucznym nasypie częściowo wzmocnionym obmurowaniem, posiada w sobie elementy starszej budowli obronnej nie znalazła jak dotąd potwierdzenia w badaniach architektonicznych. W starszej literaturze odnaleźć można informację o detalu z piaskowca z datą 1536, pochodzącym ze starszego murowanego dworu. Dwór ten mógł powstać za sprawą podkomorzego wieluńskiego, magnata i poety Krzysztofa Kobylańskiego, zmarłego w 1565 r. Dotychczas jednak nie odnaleziono jakichkolwiek relikwów tej budowli, zarówno w obrębie istniejącego pałacu, jak i w jego sąsiedztwie.

Rezydencja powstała w XVII w. za sprawą kasztelana wieluńskiego Andrzeja z Kurozwęk Męcińskiego. Niektóre źródła jako czas zakończenia budowy podają rok 1600. W 2 poł. XVIII w. Stanisław Męciński dokonał gruntownej przebudowy pałacu i jego otoczenia. Żona Stanisława Męcińskiego, Rozalia z Kurdwano-wskich urządziła wokół pałacu okazały ogród w stylu francuskim, ze szpalerami, roślinami egzotycznymi i sztucznymi grotami. Powstały tu również: winnica i pomarańczarnia oraz sztuczne kanały i stawy z wysepkami. W pałacu działał prywatny teatr i kapela. W latach 1804-1862 działoszyński pałac przeszedł w ręce Myszkowskich. Myszkowscy dokonali nieznaczącej przebudowy pałacu. Kolejnymi właścicielami byli Wzdulscy, a od lat 80-tych XIX w. obiekt dzierżawiony był kolejno różnym właścicielom. Budynek zaczął popadać w ruinę, piętro pałacu było opuszczone, zdziczał zaniedbany i pozbawiony opieki park. W czasie I wojny światowej zniszczeniu uległa znaczna część murów oraz dachy wieńczące budowę. W dwudziestoleciu międzywojennym pozbawiony opieki pałac nadal podupadał, a dzieła zniszczenia dopełnili Niemcy w czasie ostatniej wojny. Dopiero w latach 1957-1961 przystąpiono do odbudowy i częściowej rekonstrukcji pałacu, a po jej zakończeniu przeznaczono go na siedzibę szkoły zawodowej. W 1965 r. pałac został przejęty przez Łódzkie Przedsiębiorstwo Instalacji Elektrycznych. W budynku urządzono ośrodek wypoczynkowy. Następnie, od końca lat 70. XX w. przez ponad 20 lat miał tu swoją siedzibę Państwowy Zakład Wychowawczy dla dzieci. Później opuszczony obiekt przez kilka lat stał zamknięty aż do 2005 r. kiedy rozpoczęto jego kapitalny remont połączony z kompleksową rewitalizacją parku. Remont zakończono w lutym 2007 r. Z dawnego założenia pałacowego ukształtowanego ostatecznie w 2 poł. XVIII w., do czasów współczesnych przetrwał jedynie piętrowy, w większej części późnorenesansowy budynek pałacu oraz fragment parku.

Pałac to podpiwniczona budowla wzniesiona na planie wydłużonego prostokąta i zróżnicowanej grubości murów. Dominantę elewacji frontowej pałacu stanowi okazały trzyosiowy ryzalit, który w XVIII w. zastąpił wcześniejszą wieżyczkę. Boczne elewacje zdobią zrekonstruowane trójkątne szczyty podzielone profilowanymi gzymsami, z esowatymi attykami spływającymi wzdłuż połaci dachu, a elewację zachodnią (od strony dawnego ogrodu) balkon oparty na 7 kamiennych konsolach. Okna obramowane są późnorenesansową kamieniarką z profilowanymi krawędziami i narożnikami. Piwnice posiadają sklepienia krzyżowe i kolebkowe. W jednotraktowych wnętrzach parteru zachowały się sklepienia żaglowe z lunetami oraz fragmenty dekoracji stiukowej. Po prawej stronie znajdowały się izby mieszkalne, po lewej zaś - sala reprezentacyjna. Na piętrze, dziś gruntownie przekształconym, oprócz trzech komnat znajdowała się kaplica. Badania terenowe (podobnie jak archiwalne zdjęcia z lat 20. XX w.) wskazują, że do bocznych elewacji pałacu dostawiane były wcześniej różne budynki. Wolnostojące budynki (prawdopodobnie o przeznaczeniu gospodarczym) istniały również w najbliższym sąsiedztwie rezydencji. Park otoczony był niskim murem, w obrębie którego istnieć miały narożne baszty.

Obiekt stanowi przykład magnackiej rezydencji charakterystyczny dla epoki baroku. Wyróżnia się położeniem i otoczeniem w postaci parku, wraz z którym tworzy malowniczą kompozycję.

Ryc. 3. Działoszyn, mapa z zaznaczoną granicą parku, skala 1:2000 (podkład www.geoportal.gov.pl).

ZABYTKI PRZEMYSŁU I TECHNIKI

Zespół młyna w Działoszynie. Zespół położony jest w południowej części miasta, przy ul. Przemysłowej. Stanowi on element założenia przestrzenno-funkcjonalnego stopnia wodnego na rzece Warta. Założenie usytuowano jest na prawym brzegu rzeki Warta. Na założenie składają się: młyn wodny (1905/1940), tartak (ok. 1922 r.), budowle hydrotechniczne oraz relikty turbinowni elektrowni wodnej (nie istnieje). Przy budowie jazu wykorzystano naturalną wysepkę, utworzoną w korycie rzeki.

W I poł. XIX w. częściowo na palach umieszczonych w korycie rzeki wzniesiono drewniany młyn wodny, który spłonął ok. 1905 r. Właścicielami założenia młyna do końca XIX w. była rodzina Pytlewskich. W 1905 r. Stanisław Pytlewski odbudował młyn wodny również drewniany, jednak usytuowano go całkowicie na prawym brzegu. W 1921 r. córka Stanisława Pytlewskiego wyszła za mąż za Jana Hartla, oficera armii austriackiej, który ok. 1922 r. wybudował tartak niedaleko obok młyna. 3 września 1939 r. w wyniku działań wojennych Działoszyn został zniszczony w ok. 90% - spalił się także młyn. Młyn odbudowano w 1940 r. już murowany.

Fot. 4. Działoszyn, młyn (fot. autor opracowania).

Piece wapiennicze (wapienniki). Wapienniki czyli piece szybowe służące do wypalania skał wapiennych w celu uzyskania z nich wapna palonego występują na terenie gminy Działoszyn.

Metoda wypalania skał wapiennych polegała na rozgrzewaniu do temperatury 900-1000°C wnętrza pieca. Piece pracowały w sposób ciągły. Otwór w górnej części szybu zasypywano na przemian kamieniem wapiennym i paliwem, którym było głównie drewno lub węgiel. Natomiast przez dolny szyb już wypalone wapno zostawało wybierane jako gotowy produkt. Zasoby wapienia pozyskiwano z okolicznych złóż wapieni pochodzących z okresu jury.

Pierwszy wapiennik w okolicach Działoszyna, zbudowany z kamienia, powstał na początku XX w. na Górze Buki, w pobliżu miejscowości Młynki. W latach 60-tych XX w. funkcjonowało tu ok. 30 pieców. Wypał na dużą skalę trwał do końca lat 80-tych, a w latach 90-tych ostatecznie się zakończył.

Wiele z tych ciekawych budowli zachowało się do naszych czasów stając się zabytkami techniki i osobliwym elementem lokalnego krajobrazu. Obecnie na terenie gminy Działoszyn znajduje się 19 wapienników, z czego kilka jest częściowo zniszczonych. Miejsca o największej ich koncentracji to Raciszyn, Lisowice, Góra Buki. Pojedyncze piece rozlokowane są jeszcze w miejscowości Draby, Zalesiaki, Trębaczew i Węże. Ten ostatni jest czynny do dziś.

Fot. 5. Wapienniki w miejscowości Młynki i Lisowice (fot. autor opracowania).

Fot. 6. Wapiennik w miejscowości Raciszyn (fot. autor opracowania).

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Miasta i Gminy Działoszyn w ewidencji konserwatorskiej znajduje się 160 stanowisk archeologicznych. Większość stanowisk archeologicznych została rozpoznana „powierzchniowo” podczas dużego projektu realizowanego już od końca lat 70-tych XX w., jest to Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Obszar Gminy znajduje się na ośmiu obszarach AZP: 79-45, 7479-46, 79-47, 80-45, 80-46, 80-47, 81-45, 81-46. Największe zagęszczenie stanowisk archeologicznych stanowi dolina rzeki Warty (na całym obszarze gminy).

Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta i gminy Działoszyn przedstawia Anek 2 na końcu opracowania.

5.2.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzeum Regionalne w Działoszynie. Placówka działa w ramach Regionalnego Centrum Rozwoju Kultury i Turystyki z siedzibą w Działoszynie, będącego jednostką organizacyjną powiatu pączękańskiego. Jego siedzibą jest budynek dawnego Pałacu Męcińskich (ul. Zamkowa 22), obecnie mieszczący Powiatowy Ośrodek Kultury. Placówka powstała w 2007 r. Ekspozycja muzealna mieści się na pałacowym poddaszu. W ramach wystawy odtworzono wnętrze chaty chłopskiej z przełomu XIX i XX w. Wnętrze chaty zostało wyposażone w dawne meble, przedmioty codziennego użytku, sprzęty rolnicze oraz ozdoby.

Szkolne Muzeum Regionalne w Działoszynie. Muzeum zostało utworzone w budynku Szkoły Podstawowej im. św. Jadwigi Śląskiej (Działoszyn 33), w miejscu gdzie przed II wojną światową istniała kaplica. Muzeum Regionalne mówi o historii Górnych Łużyc. Zbiory gromadzone są od trzydziestu lat. Ekspozycja pochodzi sprzed 1945 r., są to zabytki Działoszyna i okolicznych miejscowości. Większość zbiorów dokumentuje przeszłość byłych mieszkańców parafii, sołectwa, miejscowej karczmy jak i najbogatszych gospodarzy. W ekspozycji znajdują się również pamiątki z bitwy pod Verdun czy lądowania aliantów w Normandii w 1944 r. Znajdują się tam m.in.: przedmioty użytkowe, meble, instrumenty, wyposażenie wojskowe, fotografie.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;

2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta i gminy Działoszyn funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 25-29 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Na terenie miasta i gminy Działoszyn w rejestrze zabytków nieruchomych znajdują się trzy zabytki (tabela 2). W rejestrze zabytków (347/26/86 z 6.10.1986 r.) znajdowała się również elektrownia wodna przy ul. Przemysłowej w Działoszynie (obecnie nieistniejąca). Obiekt został skreślony z rejestru zabytków - decyzja znak: DOZ-OAiK.650.804.2018.ML.4 z dnia 18.09.2018 r.

Tabela 2. Zabytki nieruchome miasta i gminy Działoszyn wpisane do rejestru zabytków⁴.

L.p.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Datowanie	Nr rejestru zabytków
1.	Działoszyn	Kościół par. rzym.-kat. p.w. Marii Magdaleny	1787 r.	646 z 30.08.1967 r.
2.	Działoszyn	Dzwonnica kościoła par. p.w. Marii Magdaleny	pocz. XIX w.	647 z 30.08.1967 r.
3.	Działoszyn	Pałac Męcińskich	pocz. XVII w.	248 z 30.08.1967 r.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta i gminy Działoszyn nie występują zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków⁵.

⁴ Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi.

⁵ Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi – pismo (sygnatura WUOZ-ZRR.5135.115.2022.EK.NK) z dnia 14 czerwca 2022 r.

Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta i gminy Działoszyn nie występują stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków miasta i gminy Działoszyn sporządzona została w 2008 r., zaktualizowana w 2013 r. oraz obecnie (2022 r.). W ewidencji znajduje się obecnie 40 zabytków nieruchomych oraz 160 stanowisk archeologicznych. Ewidencją objęto trzy układy przestrzenne, w tym jeden urbanistyczny - Działoszyn i dwa ruralistyczne wsi Lisowice i Szczyty. Większość obiektów ujętych w ewidencji prezentuje dobry stan zachowania.

Kilka obiektów zostało rozebranych, m.in. drewniana stodoła w Bobrownikach (nr 15), budynek magazynowy z piwnicą w Kapitulce (nr 17), dom mieszkalny w Raciszynie (ul. Działoszyńska 51), dom mieszkalny w Trębaczewie (ul. Wyzwolenia 59) oraz szalety w zespole PKP w Trębaczewie. Natomiast elektrownia wodna przy ul. Przemysłowej w Działoszynie uległa zniszczeniu, w stopniu przesadzającym o trwałą utracie jej wartości zabytkowych. Obiekt został skreślony z rejestru zabytków (dawny nr 347/26/86) - decyzja znak: DOZ-OAiK.650.804.2018.ML.4 z dnia 18.09.2018 r. Elektrownia przez lata nieużytkowana, została zniszczona na skutek powodzi w 1997 r. (zniszczenie konstrukcji i substancji budowlanej obiektu, wyposażenie techniczne elektrowni również nie istnieje). Pozostałością po niej są jedynie pale zlokalizowane w nurcie rzeki.

Duża część budynków mieszkalnych została w ostatnich latach mocno przekształcona /przebudowana, przez co uległy zatarciu ich cechy stylowe (otynkowanie elewacji, dobudówki, wtórna stolarka otworowa i pokrycie dachu). Stało się tak w przypadku budynków mieszkalnych w miejscowościach: Bobrowniki (nr 16, 39), Działoszyn (ul. Targowa 1), Raciszyn (ul. Działoszyńska 24, 26, 39), Sadowice Wrzosey (nr 10), Szczyty (ul. Wieluńska 44, 84), Trębaczew (ul. Wyzwolenia 58, zagroda nr 114 – budynek mieszkalny oraz piwnica).

Obiekty nieistniejące oraz te, które utraciły walory zabytkowe (w wyniku modernizacji i przebudowy) zostały wyłączone z GEZ.

Kilka budynków obecnie prezentuje zły stan techniczny, część jest zaniedbana/nieużytkowana, wymagają one podjęcia pilnych prac remontowych, m.in. budynek po dawnym banku przy ul. Bankowej 19 w Działoszynie, budynek mieszkalny przy ul. Szkolnej 3 w miejscowości Szczyty, budynek mieszkalny przy ul. Wyzwolenia 169 i 212 w Trębaczewie. Bieżących prac remontowych wymaga również budynek młyna w Działoszynie oraz budynek dworca PKP w Trębaczewie.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Działoszyn została przyjęta Zarządzeniem Nr 107/2022 Burmistrza Miasta i Gminy Działoszyn z dnia 07 grudnia 2022 r..

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta i gminy Działoszyn przedstawiają Aneksy 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Wiodącą placówką kulturalną w Działoszynie jest Miejsko-Gminny Dom Kultury. W Domu Kultury działa kino. Ośrodek ten jest organizatorem imprez muzycznych, folklorystycznych, plastycznych, teatralnych, wystaw fotograficznych itp.

W gminie działa też Regionalne Centrum Rozwoju Kultury i Turystyki mieszczące się w Pałacu Męcińskich w Działoszynie. Również ta placówka jest organizatorem licznych imprez kulturalnych o charakterze koncertów regionalnych, konkursów wiedzy z różnych dziedzin i wystaw plastycznych, recytatorskich, literackich fotograficznych, językowych itp.

Zasoby literatury i piśmiennictwa upowszechnia Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna, przy której działają także Regionalny Klub Literacki oraz Dyskusyjny Klub Książki. Filie biblioteki mieszczą się w Raciszynie i w Trębaczewie.

W pałacu Męcińskich działa Powiatowa Biblioteka Publiczna.

Herbem Gminy jest historyczny herb Miasta przedstawiający tarczę herbową jednopółową typu hiszpańskiego, gdzie na polu barwy złotej (żółtej) umieszczony jest rysunek (godło) przedstawiający mur obronny z trzema basztami zakończonymi kolistymi blankami barwy czerwonej, środkowa baszta wyższa od bocznych. W baszcie środkowej cztery, a w bocznych po trzy otwory strzelnicze. Mur obronny składa się z trzech poziomych warstw budulca. W pierwszej i drugiej warstwie w każdym bloku umieszczona jest kula (żółta). Rysunek muru, warstw budulca i otwory strzelnicze w kolorze czarnym.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Działoszyn w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT miasta i gminy Działoszyn.

MOCNE STRONY	
- korzystne położenie komunikacyjne - przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 42 oraz linia kolejowa, gmina jest dobrze skomunikowana z otaczającymi terenami, - zachowane dziedzictwo kulturowe gminy, - zabytki znajdujące się w rejestrze zabytków w bardzo dobrym stanie technicznym, - wykorzystanie budynku pałacu Męcińskich w Działoszynie jako Powiatowy Ośrodek Kultury, - duża ilość stanowisk archeologicznych świadczących o historii terenu, - korzystne warunki rozwoju turystyki ze względu na atrakcyjne tereny krajobrazowe - Załęczański Park Krajobrazowy, - istniejąca baza sportowa i turystyczna, - liczne szlaki turystyczne przebiegające przez teren gminy, - gminny portal mapowy - https://dzialoszyn.e-mapa.net/	
SŁABE STRONY	
- niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp., - brak odrębnego opracowania studialnego dla obszarów krajobrazu kulturowego gminy, - zły stan techniczny części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, - przekształcenia w obszarze historycznych struktur osadniczych, powodujące "zatarcia" układu przestrzennego oraz zmianę skali zabudowy, - zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (m.in. likwidacja detali, otynkowania, wymiana stolarki otworowej), - bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych i ich rozbiórki, - mała świadomość podmiotów gospodarczych o korzyściach płynących z mecenatu kultury, - nikłe pozyskiwanie środków zewnętrznych na opiekę nad zabytkami.	
SZANSE	
- prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych, - organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym, - wykorzystanie funduszy europejskich, - rozwój organizacji pozarządowych, - tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o walory środowiska kulturowego np. rozwój agroturystyki, tradycyjnej turystyki weekendowej, - wydawanie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym gminy, - zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości), - rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej i ekologicznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, montaż tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do zabytków), - uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach rozwoju, - korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego, - korzyści wynikające z walorów atrakcyjnego ukształtowania krajobrazu naturalnego.	
ZAGROŻENIA	

- coraz większy napór indywidualnych inwestorów na zabudowę obszaru położonego wokół zespołu pałacowo-parkowego w Działoszynie oraz wkraczanie zabudowy w krajobraz dolin rzecznych,
- duże natężenie ruchu samochodowego przez zabytkową część miasta Działoszyn i niewielkie szanse na wyprowadzenie tego ruchu w dającej się przewidzieć przyszłości (obwodnicy drogowej przedstawianej w kilku ostatnich edycjach studium miasta i gminy Działoszyn nie ma w planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego i obecnie jest rozważana rezygnacja z dalszego jej zamieszczania w studium gminy),
- niska świadomość społeczna w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym także zabytków archeologicznych,
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków,
- niedostatek środków publicznych na rewitalizację,
- zwiększenie zadań zleconych gminom bez odpowiedniego wsparcia finansowego,
- skomplikowane i długotrwałe procedury ubiegania się o środki z UE,

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Działoszyn. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: ***"świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy"***.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Poniżej przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2022 - 2025.

PRIORYTET I OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
1.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	➤ 1.1.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego gminy: ✓ opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Działoszyna. ➤ 1.1.2. Ochrona historycznego układu urbanistycznego miasta Działoszyna: ✓ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego). ✓ zachowanie historycznych linii zabudowy w granicach stref ochrony „A” i „B”. ✓ zachowanie istniejącego zespołu stodół zbudowanych z lokalnego budulca: kamienia wapiennego – margla. ✓ uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych. ✓ poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym. ✓ zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym. ➤ 1.1.3. Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich: ✓ zachowanie elementów historycznego układu przestrzennego miejscowości Szczyty i Lisowice, w szczególności rozplanowania ulic, ✓ dostosowanie nowych budynków do istniejących elementów zabudowy historycznej poprzez: ○ stosowanie w pokryciu dachów tradycyjnych bądź nawiązujących do lokalnej tradycji rozwiązań materiałowych takich jak: papa, dachówka, blachodachówka, w tonacji ciemnej czerwieni, brązu i czerni, ○ stosowanie jednolitej stolarki okiennej i drzwiowej dla całej fasady budynku w zakresie kolorystyki, ○ zakaz stosowania okładzin ściennych z blach i tworzyw sztucznych. ➤ 1.1.4. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego: ✓ lokalne działania konserwatorsko-remontowe w obrębie pałacu w zespole pałacowo-parkowym Męcińskich w Działoszynie. ✓ kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni w zespole pałacowo-parkowym Męcińskich w Działoszynie. ✓ opracowanie dokumentacji technicznej dla remontu konserwatorskiego dawnego młyna w Działoszynie przy ul. Przemysłowej 19. ✓ podjęcie pilnych prac remontowych oraz nadanie nowych funkcji nieużytkowanemu budynkowi po dawnym

	banku w Działoszynie przy ul. Bankowej 19. ✓ zabezpieczenie nieużytkowanych i popadających w ruinę dawnych piecy wapienniczych na terenie gminy (Draby, Lisowice, Młynki, Raciszyn, Trębaczew, Węże). ➤ 1.1.5. Ochrona stanowisk archeologicznych: ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego. ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych. ➤ 1.1.6. Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy: ✓ przegląd stanu technicznego obiektów; ✓ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja; ✓ opracowanie planu remontów. ➤ 1.1.7. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ➤ 1.1.8. Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ➤ 1.1.9. Bieżąca pielęgnacja na terenie cmentarzy na obszarze gminy (użytkowanych i nieużytkowanych): ✓ na bieżąco przeprowadzać prace pielęgnacyjne (m.in. koszenie trawy, odczyszczanie z samosiewów, renowacja starych nagrobków). ✓ upamiętnienie tablicą informacyjną właściwego miejsca dawnego cmentarza rzymsko-katolickiego z 1460 r. przy ul. Szewskiej w Działoszynie. Obecny pomnik upamiętniający znajduje się na obszarze poza cmentarzem, na pn. od kościoła. ✓ umieszczenie tablicy informacyjnej na cmentarzu cholerycznym w miejscowości Sadowiec Wrzosey. ✓ poddanie renowacji grobu zbiorowego z II wojny światowej zlokalizowanego na cmentarzu cholerycznym w miejscowości Sadowiec Wrzosey.
1.2. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego	➤ 1.2.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych: ✓ opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji. ✓ opracowanie i aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. ➤ 1.2.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych: ✓ przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach.

	➤ 1.2.3. Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego: ✓ w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. ➤ 1.2.4. Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miasta Działoszyna w jego granicach administracyjnych. ➤ 1.2.5. Zadania dla Gminnej Ewidencji Zabytków: ✓ aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami.
PRIORYTET II: ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
2.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	➤ 2.1.1. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej: ✓ uzupełnienie i bieżąca aktualizacja SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego. ➤ 2.1.2. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach: ✓ digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym w Działoszynie. ✓ wprowadzenie w Muzeum Regionalnym w Działoszynie multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami. ✓ wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami.
2.2. Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego	➤ 2.2.2. Sieciowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury: ✓ podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi).
2.3. Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych	➤ 2.3.1 Remonty i modernizacja budynków będących siedzibami muzeów: ✓ modernizacja obiektu w części przeznaczonej na ekspozycję muzealną, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami.

	➤ 2.3.2. Instalacje sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w muzeach i obiektach sakralnych: ✓ wykonanie instalacji sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w kościele parafialnym.
PRIORYTET III: TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	
Kierunki działań:	Zadania:
3.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym	➤ 3.1.1. Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji: ✓ zachowanie i promocja relikwii wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości). ✓ włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji. ✓ włączenie się w ideę tworzenia Regionalnej Listy Niematerialnego Dziedzictwa, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji (np. związanych z historycznym wypałem wapna). ➤ 3.1.2. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków: ✓ aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury. ✓ komercjalizacja wytworów ludowego rzemiosła. ✓ organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych.
3.2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	➤ 3.2.1. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego: ✓ udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów. ➤ 3.2.2. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego: ✓ prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe gminy. ✓ prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych. ➤ 3.2.3. Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy. ➤ 3.2.4. Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków. ➤ 3.2.5. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków. ➤ 3.2.6. Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie gminy. ➤ 3.2.7. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych

	instytucji kultury. ➤ 3.2.8. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego. ➤ 3.2.9. Organizacja wydarzeń kulturalnych zwiększających wrażliwość na historię i tradycję regionu. ➤ 3.2.10. Edukacja mieszkańców, począwszy od poziomu przedszkolnego i szkoły podstawowej, nauka historii na przykładzie zachowanych zabytków - promowanie działań związanych z ochroną zabytków w szkołach, włączanie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego do programów nauczania. ➤ 3.2.11. Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych.
3.3. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	➤ 3.3.1. Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. ➤ 3.3.2. Promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych. ➤ 3.3.3. Aktywna współpraca z regionalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechnienia działań związanych z opieką nad zabytkami. ➤ 3.3.4. Opracowanie koncepcji promocji gminy, w tym aktualizacji informacji na temat dostępnych miejsc noclegowych oraz punktów gastronomicznych i turystycznych. ➤ 3.3.5. Opracowanie kalendarza imprez kulturalnych.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Działoszyn jest Burmistrz Miasta i Gminy Działoszyn. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne - wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Miasta, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych (np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach);
- instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne - aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;
- instrumenty koordynacji - realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Działoszyn będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jej realizacji.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza Miasta i Gminy Działoszyn, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programu burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie miasta. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych,
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,

- ocenę rozwoju bazy agroturystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Miasta treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Działoszyn będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp.

Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczne cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- ✓ z budżetu gminy finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub dotyczy stanowisk archeologicznych odkrytych na terenie będącym własnością gminy;
- ✓ z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- ✓ z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- ✓ z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy;
- ✓ z dotacji unijnych; od fundacji; od osób fizycznych, prawnych, kościelnych.

Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- ✓ sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- ✓ przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- ✓ wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- ✓ opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- ✓ wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- ✓ sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- ✓ zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- ✓ stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

- ✓ odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- ✓ odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- ✓ odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- ✓ modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- ✓ wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- ✓ uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- ✓ działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- ✓ zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- ✓ zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- ✓ zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- ✓ wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- ✓ stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Właściciel zabytków - osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego, finansują prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane. Działania te wchodzą w zakres sprawowanej przez właścicieli opieki i ochrony nad zabytkiem, polegającej w szczególności na zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku wraz z otoczeniem w jak najlepszym stanie zgodnie z zapisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami. Właściciele mają prawo i możliwość pozyskiwania funduszy na dofinansowanie prac przy zabytkach ze źródeł publicznych krajowych (budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego), zagranicznych (fundusze Unii Europejskiej) oraz innych, w tym prywatnych (np. od osób fizycznych i prawnych, organizacji pozarządowych). Poniżej zaprezentowano możliwości finansowania opieki nad zabytkami, wskazując najważniejsze źródła pozyskiwania funduszy na ten cel.

Finansowanie działań należy opierać na środkach własnych oraz możliwych dofinansowaniach ze strony Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (projekty resortowe - priorytety), Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Województwa Łódzkiego (prace konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków). Optymalnym rozwiązaniem jest przeniesienie części ciężaru finansowania działań z zakresu ochrony zabytków na inwestorów indywidualnych (np. adaptacja dla potrzeb komercyjnych historycznych budynków, przy zachowaniu formy i detalu historycznego). Ponadto źródłami finansowania działań mogą być fundusze regionalne i krajowe.

Źródła publiczne - środki krajowe

Budżet państwa: Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków - Istotą funkcjonowania państwowego funduszu celowego jest ratowanie najbardziej zagrożonych zabytków.

Ochrona zabytków - Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Osoby fizyczne są uprawnione do składania wniosków w tym programie. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego - zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach programu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.

Kultura cyfrowa - Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.

Zwiększenie dostępności opracowanych i zdigitalizowanych zbiorów, przy zastosowaniu atrakcyjnych form ich prezentacji, także wykorzystujących możliwości nowoczesnych technologii, ma na celu przełamywanie barier w dostępie do dóbr kultury, w tym w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami i wykluczonych cyfrowo. Prowadzenie działań edukacyjnych związanych z zasobami cyfrowymi ma służyć świadomemu i bezpiecznemu korzystaniu z nowych mediów oraz rozwojowi kompetencji odbiorczych związanych ze stymulowaniem działań twórczych obywateli w posługiwaniu się nimi. Istotnym celem programu jest zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Ochrona zabytków archeologicznych - Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Strategicznym celem Programu jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodna z normami międzynarodowymi, wskazanymi w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska).

Program ma dwa cele szczegółowe. Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych. Konieczność podjęcia działań w tym zakresie wynika z ustaleń weryfikacji tego zasobu, przeprowadzonej w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022. Drugim celem szczegółowym Programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już, często jeszcze w XX w., badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego. Upowszechnienie i wprowadzenie do obiegu naukowego pozyskanych w wyniku badań informacji o naszym dziedzictwie kulturowym jest warunkiem wykorzystania tych danych do jego ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń.

- Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwie kategorie zadań: weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, zwłaszcza tych nieposiadających własnej formy terenowej;
- opracowanie i publikacja książkowa wyników badań archeologicznych, zwłaszcza tych zakończonych przed 2000 r.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, a także przekazanie wojewódzkim konserwatorom zabytków dokumentacji niezbędnej do prowadzenia dalszych działań administracyjnych i konserwatorskich służących świadomej i zrównoważonej ochronie dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Wspieranie działań muzealnych - Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliai i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.

Kultura ludowa i tradycyjna - Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z tradycjami funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane są przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszącymi się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym m.in. dotyczących folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują i w ramach, których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy

z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. Zakres programu został rozszerzony o zadania, związane z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowany do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji - ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik *in situ* – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski.

Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu ich funkcjonowania.

Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju - Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Fundusz kościelny

Celem jest wspieranie działań takich jak konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej z dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Dotacją mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Fundusz może być wykorzystany dla poprawy stanu technicznego budynków komunalnych objętych ochroną konserwatorską.

Dotacje na poziomie gminy

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Dotacje na poziomie województwa

Zarząd Województwa Łódzkiego ogłasza konkursy na udzielenie dotacji na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego. O dofinansowanie może się ubiegać każdy, kto posiada tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków województwa łódzkiego. Dotacja z budżetu województwa łódzkiego na wykonanie prac przy zabytku może być udzielona w wysokości do 50% całkowitej wartości planowanego zadania, w szczególnie uzasadnionych przypadkach - do 100%, przy czym maksymalna wnioskowana kwota dotacji nie może być większa niż 100 tys. złotych.

Środki województwa łódzkiego:

Budżet Województwa Łódzkiego

W województwie łódzkim sprawę ustalenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa Uchwała Nr II/36/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 18 grudnia 2018 r. W regulaminie określający zasady i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego stwierdzono, że „Celem przyznania dotacji jest poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w

województwie łódzkim i promowanie jego walorów wśród mieszkańców oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne”.

Dotacja z budżetu Województwa Łódzkiego na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Dotacje mogą być udzielane na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, ruchomym lub archeologicznym, jeżeli zabytek ten łącznie spełnia następujące kryteria: jest wpisany do rejestru zabytków województwa łódzkiego; znajduje się na stałe w granicach administracyjnych województwa łódzkiego; posiada duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego, ze szczególnym uwzględnieniem jego wartości historycznej, naukowej lub artystycznej oraz dostępności na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne lub edukacyjne. O dotację może ubiegać się każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Wysokość środków przeznaczonych na dotację ustalana jest corocznie w budżecie województwa.

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków

Celem jest dotowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków usytuowanych na terenie województwa łódzkiego.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Celem Funduszu jest dofinansowanie zadań dotyczących realizacji przedsięwzięć związanych z edukacją ekologiczną, ochroną przyrody i krajobrazu, ochroną powietrza, gospodarką odpadami i ochroną powierzchni ziemi oraz zasobów wodnych, badaniami naukowymi, a także monitoringiem środowiska.

Środki organów stanowiących gminy

Zasady udzielania dotacji określają uchwały organów w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacja może zostać udzielona do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie przez wykonawcę prac lub robót budowlanych przy zabytku, które wykonawca wykona w roku następującym po złożeniu wniosku o udzielenie dotacji. Łączną kwotę dotacji w danym roku budżetowym określa uchwała budżetowa.

Rada może podjąć uchwałę w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków niestanowiących własności Gminy, sposobu ich rozliczania i kontroli wykonywania zleconych zadań.

Źródła publiczne - środki zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej na poziomie krajowym i wojewódzkim.

Konkurs „Zabytek Zadbany”

Właściciele, posiadacze i zarządcy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, po wykonaniu ich rewitalizacji mogą brać udział w konkursie „Zabytek Zadbany”. Ocenie Jury podlega jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. „Zabytek Zadbany” to doroczny konkurs ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod nadzorem Generalnego Konserwatora Zabytków. Od 2011 r. za przebieg konkursu odpowiada Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs stawia sobie za cel upowszechnianie najlepszych przykładów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Dodatkowo niesie walor edukacyjny poprzez popularyzację wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury w trakcie ich użytkowania oraz prowadzonych remontów i adaptacji. Celem konkursu jest również promowanie właściwego

użytkowania zabytkowych obiektów, ochrony „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli wraz z otoczeniem, które nierzadko także wpisane jest do rejestru zabytków.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

1. Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu.
2. Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe).
3. Adaptacja obiektów zabytkowych.
4. Architektura i budownictwo drewniane.
5. Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne.
6. Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego - realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

Programy w ramach, których są finansowane zadania z zakresu kultury, które corocznie ogłasza (od 2005 r.) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz organizuje Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Edukacja kulturalna

Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. Wsparcie finansowe kierowane będzie do projektów, obejmujących działania edukacyjnoanimacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników reprezentujących wszystkie grupy wiekowe i społeczne. Zasadniczym celem programu jest wspieranie zadań o charakterze niekomercyjnym.

Priorytetowo traktowane będą projekty o wysokiej wartości edukacyjnej i artystycznej, wykraczające poza podstawową działalność statutową wnioskodawców. Zadania powinny wyróżniać się oryginalną, spójną koncepcją, uwzględniającą potrzeby docelowych grup odbiorców. Ważne jest, aby działania prowadzone były w sposób umożliwiający uczestnikom rozwijanie zdolności, umiejętności i wiedzy. Istotna jest zatem forma realizacji przedsięwzięć oparta na interakcji, wykorzystująca odpowiednie metody i narzędzia edukacyjne, np. eksperymenty artystyczne, nowe technologie i media.

Jednym z głównych założeń programu jest wspieranie zadań umożliwiających uczestnictwo oraz integrację przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych, a także zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Istotne jest też nawiązywanie współpracy z innymi podmiotami - szkołami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi i placówkami opiekuńczymi, której efektem będzie tworzenie spójnej oferty edukacyjnej i kulturalnej. W tym kontekście istotne dla realizacji celów programu będzie wsparcie dla form działalności, których skuteczność została potwierdzona zarówno w rodzimej, jak i zagranicznej praktyce, wśród których wymienić należy działania, skierowane do osób dorosłych, realizowane w formule tzw. „uniwersytetów ludowych”.

Najważniejszym rezultatem zadań wspieranych w ramach programu powinno być podniesienie poziomu kompetencji artystycznych kulturowych i twórczych ich uczestników oraz kształtowanie poczucia, że kultura jest nieodzownym elementem rozwoju osobistego i społecznego. Ważne jest również zachęcenie autorów przedsięwzięć kulturalnych do stałego podnoszenia jakości działań oraz korzystania z nieszablonowych rozwiązań edukacyjnych i artystycznych.

Infrastruktura kultury

Strategicznym celem programu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań programu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych programem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia programu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności pod-miotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym, a także wzmocnienie infrastruktury podmiotów realizujących zadania z zakresu edukacji kulturalnej. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Istotnym celem programu jest zwiększenie dostępności do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Kultura dostępna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno-mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych.

Ważnym aspektem jest uwzględnienie potrzeb osób mających utrudniony dostęp do kultury i niezaangażowanych w życie kulturalne. Podejmowane działania powinny stwarzać warunki do włączania i współdziałania przedstawicieli różnych grup społecznych w życiu kulturalnym, zdobywania pozytywnych doświadczeń w kontakcie z kulturą oraz budowaniu kompetencji odbiorców kultury.

Ważnym założeniem programu jest umożliwianie uczestnictwa oraz integracji społecznej przedstawicieli różnych grup społecznych, m.in.: dzieci i młodzieży szkolnej, osób starszych, a także wsparcie dla zadań zapewniających dostępność do efektów realizowanych zadań osobom ze szczególnymi potrzebami, w tym osobom z niepełnosprawnościami.

Program Promesa dla Kultury

Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. Katalog działań realizujących cele programu, obejmuje zarówno działania inwestycyjne, jak i tzw. projekty „miękkie”, realizujące najistotniejsze dla rozwoju kultury cele artystyczne i edukacyjne.

W zakresie projektów inwestycyjnych preferowane będą zamierzenia kompleksowe i gwarantujące zwiększenie dostępu do kultury. Dofinansowanie w ramach programu otrzymać mogą także projekty o znacznie mniejszym zasięgu, lecz ważne dla lokalnych społeczności. Preferowane będą zadania, których realizacja wpływa w sposób znaczący na dostępność do kultury na danym obszarze, jak również angażujące różnorodne grupy społeczne.

W odniesieniu do projektów „miękkich” preferowane będą projekty wspierające międzynarodową współpracę artystów, jak również projekty służące budowie kompetencji i konkurencyjności sektora kultury oraz projekty mające na celu zwiększenie dostępu do kultury.

Środki pochodzące z Unii Europejskiej

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU MIASTA I GMINY DZIAŁOSZYN

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nr działki	Datowanie	Forma Ochrony
1	Działoszyn		Historyczny układ urbanistyczny		XII-XIII w.	
2	Działoszyn	ul. Kościelna	Kościół rzymsko-katolicki p.w. Św. Marii Magdaleny w zespole kościoła parafialnego	162	1787 r., 1803 r.	646 z 30.08.1967 r.
3	Działoszyn	ul. Kościelna	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego	162	początek XIX w.	647 z 30.08.1967 r.
4	Działoszyn	ul. Zamkowa 22	Pałac Męcińskich w zespole dworsko-parkowym ob. Powiatowy Ośrodek Kultury	367	początek XVII w.	248 z 30.08.1967 r.
5	Działoszyn	ul. Zamkowa 22	Park w zespole dworsko-parkowym	372, 373, 374, 375, 367	XVIII/XIX w.	
6	Działoszyn	ul. Przemysłowa 11	Tartak jaz na rzece Warcie	370/2	około 1922 r.	
7	Działoszyn	ul. Przemysłowa 13	Młyn wodny jazu na rzece Warcie	369/2	1905-1940	
8	Działoszyn	Plac Wolności 36/37	Budynek mieszkalny	392	1910 r.	
9	Działoszyn	ul. Bankowa 19	Budynek po byłym Banku	88	1917 r.	
10	Działoszyn	ul. Niecała	Cmentarz żydowski	304/2	połowa XIX w.	
11	Działoszyn	ul. Szewska	Cmentarz rzymsko-katolicki	161	1460 r.	
12	Działoszyn	ul. Cmentarna	Cmentarz rzymsko-katolicki	300	1850 r.	
13	Draby	Góra Draby	Piec wapienniczy	367	poł. XX w.	
14	Lisowice		Układ przestrzenny - Lisowice		XIV w.	
15	Lisowice	4	Budynek mieszkalny	375	1939 r.	
16	Lisowice	10	Zagroda gospodarska	389	1920-1937	
17	Lisowice	przy drodze Działoszyn-Bobrowniki	Piec wapienniczy	442	lata 50-te XX w.	
18	Młynki	Góra Buki	Piec wapienniczy	446/2	poł. XX w.	
19	Raciszyn	przy drodze Działoszyn - Częstochowa, ul. Częstochowska	Kaplica rzymsko-katolicka p.w. Serca Jezusowego	860/4	koniec XIX w.	
20	Raciszyn	ul. Działoszyńska 53	Budynek mieszkalny	812	1934 r.	
21	Raciszyn	ul. Szkolna 3	Budynek mieszkalny	678/2	1933 r.	
22	Raciszyn	ul. Śródmiejska 1	Budynek mieszkalny	667	1934 r.	
23	Raciszyn	na pn. od ul. Klonowej	Piec wapienniczy	550/3	poł. XX w.	
24	Raciszyn	na pn. od ul. Klonowej	Piec wapienniczy	570	poł. XX w.	

25	Raciszyn	na pn. od ul. Klonowej	Piec wapienniczy	2454	poł. XX w.	
26	Sadowiec Wrzosek	przy drodze do Trębaczewa	Cmentarz choleryczny	695/1, 696		
27	Szczyty		Układ przestrzenny - Szczyty		XV w.	
28	Szczyty	ul. Szkolna 3	Budynek mieszkalny	659	1929 r.	
29	Szczyty	ul. Wieluńska 44	Budynek mieszkalny	631	lata 30-te XX w.	
30	Trębaczew	ul. Kolejowa	Dworzec PKP	279/13	1927 r.	
31	Trębaczew	ul. Kolejowa 32	Dom w zespole PKP	279/9	1927 r.	
32	Trębaczew	ul. Kolejowa 34	Dom w zespole PKP	279/11	1927 r.	
33	Trębaczew	ul. Obwodowa	Dróżnicówka	279/3	1927 r.	
34	Trębaczew	ul. Wyzwolenia 44	Budynek mieszkalny	1814	lata 30-te XX w.	
35	Trębaczew	ul. Wyzwolenia 108	Budynek mieszkalny	1726	1915 r.	
36	Trębaczew	ul. Wyzwolenia 169	Budynek mieszkalny	550/3	1935 r.	
37	Trębaczew	ul. Wyzwolenia 212	Budynek mieszkalny	1253	1937 r.	
38	Trębaczew	ul. Cmentarna	Cmentarz rzymsko-katolicki	1715, 1716, 3516, 3517	1939 r.	
39	Trębaczew	ul. Wyzwolenia	Piec wapienniczy	3645	poł. XX w.	
40	Węże	na pn. od posesji nr 14	Piec wapienniczy	502/1	lata 50-te XX w.	

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU MIASTA I GMINY DZIAŁOSZYN

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. na obszarze	Nr st. w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
1	Bobrowniki	80-45	9	1	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy Okres nowożytny	
2	Bobrowniki	80-45	10	2	Pracownia Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy Pradzieje	
3	Bobrowniki	80-45	11	3	Ślad osadniczy Pracownia krzemieniarska	Wczesna epoka brązu Paleolit schyłkowy	Trzciniecka
4	Bobrowniki	80-45	12	4	Obozowisko	Mezolit	
5	Bobrowniki	80-45	13	5	Ślad osadniczy Ślad osadniczy Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Epoka kamienia Późne średniowiecze Pradzieje XVIII w.	
6	Bobrowniki	80-45	14	6	Ślad osadniczy	Późny neolit/Wczesny brąz	
7	Bobrowniki	80-45	15	7	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy Wczesne średniowiecze	
8	Bobrowniki	80-45	16	8	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
9	Bobrowniki	80-45	17	9	Pracownia krzemieniarska	Paleolit schyłkowy	Świdarska
10	Bobrowniki	80-45	18	10	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
11	Bobrowniki	80-45	19	11	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	

12	Bobrowniki	80-45	20	12	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
13	Bobrowniki	80-45	21	13	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
14	Bugaj	80-45	39	1	Pracownia krzemieniarska	Paleolit schyłkowy	Świderska
15	Bugaj	80-45	40	2	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
16	Draby	80-45	41	1	Obozowisko	Mezolit	Janisławska
17	Draby	81-45	25	2	śląd osadniczy	Epoka kamienia	
18	Działoszyn	80-46	1	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
19	Działoszyn	80-46	2	2	Obozowisko Ślad osadniczy	Epoka kamienia Epoka brązu	Łużycka
20	Działoszyn	80-46	3	3	Ślad osadniczy Osada Ślad osadniczy	Epoka brązu OWR Okres wczesnego średniowiecza	Łużycka Przeworska
21	Działoszyn	80-46	4	4	Obozowisko	Starsza epoka kamienia	
22	Działoszyn	80-46	5	5	Obozowisko? Cmentarzysko?	Epoka kamienia Okres pradziejowy	
23	Działoszyn	80-46	6	6	Kopiec ziemny (założenie dworsko-parkowe)	2 poł. XVIII w.	
24	Działoszyn	80-46	7	7	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
25	Działoszyn	80-46	8	8	Zamek	XVII w.	
26	Działoszyn	80-46	9	9	Ślad osadniczy Osada Ślad osadniczy Osada	Paleolit schyłkowy Okres halsztacki D Okres późnego średniowiecza Okres nowożytny	Łużycka
27	Działoszyn	80-46	16	10	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
28	Działoszyn	80-46	19	11	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
29	Działoszyn	80-46	25	12	Miasto	XVI-XIX w.	
30	Działoszyn	80-46	26	13	Miasto	Okres nowożytny	
31	Działoszyn	80-46	34	14	Ślad osadniczy Osada	Późne średniowiecze Okres nowożytny	
32	Działoszyn	80-46	35	15	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
33	Działoszyn	80-46	47	16	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Epoka kamienia Późne średniowiecze	
34	Działoszyn	80-46	48	17	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Okres pradziejowy Okres nowożytny	
35	Działoszyn	80-46	56	18	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
36	Działoszyn	80-46	57	19	Ślad osadniczy	OWR	Przeworska
37	Działoszyn	80-46	60	20	Osada	Okres nowożytny	
38	Działoszyn	80-46	66	21	Osada	XVII-XIX w.	
39	Działoszyn	80-46	95	22	Osada Osada	Późne średniowiecze Okres nowożytny	
40	Działoszyn	80-46	96	23	Ślad osadniczy Osada	Późne średniowiecze Okres nowożytny	
41	Kapituła	80-45	22	1	Pracownia przykopalniana Obozowisko	Paleolit schyłkowy Neolit	Świderska KPL
42	Kapituła	80-45	23	5	Ślad osadnictwa	Neolit	KPL

43	Kiedosy	81-45	26	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
44	Kiedosy	81-45	27	2	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	
45	Kiedosy	81-45	28	3	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Okres pradziejowy Okres nowożytny	
46	Kuźnica	80-45	31	1	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
47	Kuźnica	80-45	32	2	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
48	Kuźnica	80-45	33	3	Pracownia krzemieniarska Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy Średniowiecze	
49	Kuźnica	80-45	34	4	Pracownia krzemieniarska	Schyłkowy paleolit	
50	Kuźnica	80-45	35	5	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
51	Kuźnica	80-45	36	6	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
52	Kuźnica	80-45	37	9	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
53	Kuźnica	80-45	38	10	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
54	Lisowice	80-45	27	1	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
55	Lisowice	80-45	28	2	Ślad osadniczy Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Epoka kamienia Okres rzymski III okr. wczesne średniowieczny	Przeworska
56	Lisowice	80-46	28	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
57	Lisowice	80-46	33	1	Cmentarzysko?	OWR	Przeworska
58	Lisowice	80-46	36	3	Ślad osadniczy Osada	Wczesna okres epoki brązu Okres nowożytny	
59	Lisowice	80-46	37	4	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Epoka kamienia Okres nowożytny	
60	Lisowice	80-46	38	5	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
61	Lisowice	80-46	39	6	Osada	Okres nowożytny	
62	Lisowice	80-46	40	7	Osada	Okres nowożytny	
63	Lisowice	80-46	41	8	Ślad osadniczy Ślad osadniczy Ślad osadniczy Osada	Epoka kamienia Okres pradziejowy Późne średniowiecze Okres nowożytny	
64	Lisowice	80-46	42	9	Osada	Okres nowożytny	
65	Lisowice	80-46	43	10	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
66	Lisowice	80-46	44	11	Osada	Okres nowożytny	
67	Lisowice	80-46	45	12	Ślad osadniczy Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Epoka kamienia Późne średniowiecze Okres nowożytny	
68	Lisowice	80-46	46	13	Osada Ślad osadniczy	Wczesna epoka brązu Okres lateński	Przeworska
69	Lisowice Kolonia	80-46	10	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
70	Lisowice Kolonia	80-46	11	2	Pracownia krzemieniarska	Paleolit schyłkowy	Mazowskańska
71	Lisowice Kolonia	80-46	12	3	Pracownia krzemieniarska	Paleolit schyłkowy	Mazowskańska
72	Lisowice Kolonia	80-46	50	7	Obozowisko	Mezolit	
73	Lisowice Kolonia	80-46	51	8	Osada Osada	Późne średniowiecze Okres nowożytny	
74	Lisowice Kolonia	80-46	52	9	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	

					Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
					Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
75	Lisowice Kolonia	80-46	53	10	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
76	Lisowice Kolonia	80-46	78	11	Ślad osadniczy	Epoka brązu/Okres halsztacki	Łużycka
77	Lisowice Kolonia	80-46	79	12	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
78	Lisowice Kolonia	80-46	80	13	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
79	Lisowice Kolonia	80-46	81	14	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
80	Lisowice Kolonia	80-46	82	15	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
81	Lisowice Kolonia	80-46	85	16	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
82	Lisowice Kolonia	80-46	86	17	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
83	Lisowice Kolonia Patoki	81-46	39	4	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
84	Raciszyn	80-46	13	1	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
					Osada	II okres wczesnośredniowieczny	
85	Raciszyn	80-46	29	3	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
86	Raciszyn	80-46	30	4	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
87	Raciszyn	80-46	31	5	Ślad osadniczy	OWR	Przeworska
					Osada	Późne średniowiecze	
					Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
88	Raciszyn	80-46	32	2	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
					Ślad osadniczy	Okres halsztacki	
					Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze	
89	Raciszyn	80-46	49	6	Osada	Okres nowożytny	
90	Raciszyn	80-46	64	7	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
					Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
91	Raciszyn	80-46	65	8	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
92	Raciszyn	80-46	83	9	Ślad osadniczy	II Okres epoka brązu	Łużycka
93	Raciszyn	80-46	84	10	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
					Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
94	Raciszyn	80-46	87	11	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
					Osada	Okres nowożytny	
95	Raciszyn	80-46	88	12	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
96	Raciszyn	80-46	89	13	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
					Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
97	Raciszyn	80-46	90	14	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
					Osada	Okres nowożytny	
98	Raciszyn	80-46	91	15	Osada	Okres nowożytny	
99	Raciszyn	80-46	92	16	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	
					Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
100	Sadowiec	79-46	8	1	Ślad osadniczy	Okres rzymski	Przeworska
101	Sadowiec	79-46	9	2	Osada	Okres rzymski	Przeworska
102	Sadowiec-Niwa	79-46	10	1	Osada	Epoka brązu	Łużycka
103	Sadowiec-Niwa	79-46	11	2	Cmentarzysko?	Okres rzymski	Przeworska
104	Sadowiec-Pieńki	79-46	12	1	Osada	Okres rzymski	Przeworska

105	Sadowiec-Pieńki	79-46	13	2	Ślad osadniczy	Epoka brązu	Łużycka
106	Sadowiec-Pieńki	79-46	14	3	Ślad osadniczy	Okres rzymski ?	Przeworska?
107	Sadowiec-Wrzosy	79-46	15	1	Osada	Okres rzymski	Przeworska
108	Sęsów	80-45	24	1	Ślad osadniczy	Neolit	KPL
109	Sęsów	80-45	25	2	Ślad osadniczy	Neolit	KPL
110	Sęsów	80-45	26	5	Ślad osadniczy	Neolit	KPL
111	Splawy	79-46	16	1	Ślad osadniczy	Okres rzymski	Przeworska
112	Szczepany	81-45	29	1	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Epoka brązu Okres prahistoryczny Okres nowożytny	Łużycka
113	Szczepany	81-45	30	2	Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny	
114	Szczepany	81-45	31	3	Ślad osadnictwa	Okres prahistoryczny	
115	Szczyty	79-46	17	1	Ślad osadniczy	Okres rzymski	Przeworska
116	Szczyty	79-46	18	2	Ślad osadniczy	Okres pradziejowy?	
117	Tasarze	80-45	29	1	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy	
118	Tasarze	80-45	30	2	Ślad osadniczy Ślad osadniczy Osada Osada	Epoka kamienia Epoka brązu/Halsztat III okr. wczesnośredniowieczny XVII w.	Łużycka
119	Trębaczew	79-46	1	1	Ślad osadniczy	Okres rzymski	Przeworska
120	Trębaczew	79-46	20	2	Ślad osadniczy	XVI-XVII w.	
121	Trębaczew	79-46	21	3	Osada	XVII-XVIII w.	
122	Trębaczew	79-46	22	4	Osada	Okres rzymski	Przeworska
123	Trębaczew	79-46	23	5	Ślad osadniczy	Okres rzymski	Przeworska
124	Trębaczew	79-46	24	6	Ślad osadniczy	Okres pradziejowy?	
125	Trębaczew	79-46	25	7	Ślad osadniczy	Okres pradziejowy?	
126	Trębaczew	79-46	26	24	Ślad osadniczy Ślad osadniczy Osada	Epoka kamienia Późne średniowiecze Okres nowożytny	
127	Trębaczew-Struga	79-47	4	8	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
128	Trębaczew	80-46	14	1	Ślad osadniczy Osada	Epoka kamienia OWR	Przeworska
129	Trębaczew	80-46	15	2	Osada	OWR	Przeworska
130	Trębaczew	80-46	22	21	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Późne średniowiecze Okres nowożytny	
131	Trębaczew	80-46	23	22	Ślad osadniczy	Okres pradziejowy	
132	Trębaczew	80-46	24	23	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
133	Trębaczew	80-46	58	24	Ślad osadniczy Osada Ślad osadniczy	Mezolit? OWR Okres nowożytny	Przeworska
134	Trębaczew	80-46	59	25	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
135	Trębaczew	80-46	62	26	Osada	Okres nowożytny	
136	Trębaczew	80-46	70	27	Ślad osadniczy	OWR	Przeworska
137	Trębaczew	80-46	93	28	Ślad osadniczy	Późne średniowiecze	

					Osada	Okres nowożytny	
138	Trębaczew	80-47	15	11	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
139	Trębaczew	80-47	16	12	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
140	Trębaczew	80-47	17	13	Ślad osadniczy	XVII-XIX w.	
141	Trębaczew	80-47	18	14	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
142	Trębaczew	80-47	19	15	Ślad osadniczy	XVII-XIX w.	
143	Trębaczew	80-47	20	16	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
144	Trębaczew	80-47	21	17	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
145	Trębaczew	80-47	22	18	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
146	Trębaczew	80-47	23	19	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
147	Trębaczew	80-47	24	20	Ślad osadniczy	XVIII-XIX w.	
148	Wójtowizna	79-46	19	1	Osada	Epoka brązu	Łużycka
149	Zalesiaki	80-46	17	1	Ślad osadniczy Osada? Ślad osadniczy	Epoka kamienia OWR XVII-XVIII w.	
150	Zalesiaki	80-46	18	2	Osada Ślad osadniczy	Okres halsztacki Okres nowożytny	Łużycka
151	Zalesiaki	80-46	20	3	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Epoka kamienia Epoka brązu	Łużycka
152	Zalesiaki	80-46	21	4	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy III/IV Okres epoki brązu	Mazowskańska Łużycka
153	Zalesiaki	80-46	27	5	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
154	Zalesiaki	80-46	54	6	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Neolit/Epoka brązu Wczesny okres epoki brązu	KCGD Łużycka
155	Zalesiaki	80-46	55	7	Ślad osadniczy	Epoka kamienia	
156	Zalesiaki	80-46	63	8	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	OWR Okres nowożytny	Przeworska
157	Zalesiaki	80-46	75	9	Ślad osadniczy Ślad osadniczy	Okres lateński/OWR Okres nowożytny	Przeworska
158	Zalesiaki	80-46	76	10	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	
159	Zalesiaki	80-46	94	11	Ślad osadniczy Osada	Późne średniowiecze Okres nowożytny	
160	Zalesiaki Pustki	81-46	40	8	Ślad osadniczy	Okres nowożytny	

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 840).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2022, poz. 503, ze zm.).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 88, ze zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 1079, ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 916, ze zm.).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 1846, ze zm.).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 194).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 1327, ze zm.).
- 11) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385).
- 12) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 2393).
- 13) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 164, ze zm.).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388).
- 18) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 19) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259).
- 20) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
- 21) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510).
- 22) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.
- 23) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 24) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023.
- 25) Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030.
- 26) Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego.
- 27) Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Działoszyn na lata 2015-2023.

- 28) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn.
- 29) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Działoszyn.
- 30) Materiały udostępnione przez Urząd Miasta Działoszyn.

www.zabytek.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
www.nid.pl
www.samorzad.nid.pl

Spis tabel, rycin i fotograf:

Tabela 1. MPZP Miasta i Gminy Działoszyn, w których ustalono zasady ochrony zabytków.

Tabela 2. Zabytki nieruchome miasta i gminy Działoszyn wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT miasta i gminy Działoszyn.

Ryc. 1. Położenie gminy Działoszyn.

Ryc. 2. Układ urbanistyczny miasta Działoszyn z zaznaczoną strefą A i B ochrony konserwatorskiej (mapa skala 1:5000, podkład www.geoportal.gov.pl).

Ryc. 3. Działoszyn, mapa z zaznaczoną granicą parku, skala 1:2000 (podkład www.geoportal.gov.pl).

Fot. 1. Działoszyn, kościół p.w. św. Marii Magdaleny wraz z dzwonnica (fot. autor opracowania).

Fot. 2. Raciszyn, kaplica p.w. Serca Jezusowego (fot. autor opracowania).

Fot. 3. Działoszyn, pałac Męcińskich (fot. autor opracowania).

Fot. 4. Działoszyn, młyn (fot. autor opracowania).

Fot. 5. Wapienniki w miejscowości Młynki i Lisowice (fot. autor opracowania).

Fot. 6. Wapiennik w miejscowości Raciszyn (fot. autor opracowania).